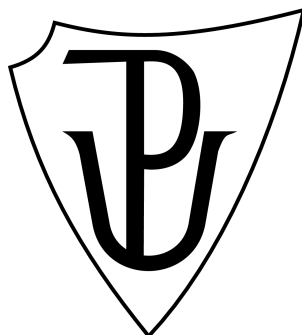

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Milan Werl

Homeopatie

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. ThLic. Ing. Jaroslav Filka

Obor: Katolická teologie

Olomouc 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem přitom jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci dne 14. května 2020

Milan Werl

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce PhDr. ThLic. Ing. Jaroslavu Filkovi za odborné vedení, přínosné podněty a udělené rady. Dále bych chtěl poděkovat ThLic. Radku Sedlákovu, Ph.D., Mgr. Janu Slepíčkovi, Mgr. Janě Březinové, Josefu Kvapilíkovi, rodičům a všem, kteří mě při psaní práce podporovali.

Obsah

Úvod	1
1 Homeopatie a její hlavní principy	4
1.1 Princip potenciace v praxi – výroba homeopatik	5
1.2 Princip podobnosti v praxi	6
1.3 Komentář k principům homeopatie a okolnostem jejího vzniku . .	7
2 Homeopatie z pohledu přírodních věd	9
2.1 Pohled klasické medicíny na účinnost léčby homeopatiky	9
2.1.1 Randomizovaná, dvojité zaslepená, placebem kontrolovaná studie	10
2.1.2 Metaanalýza	11
2.1.3 Výsledky studií	11
2.1.4 Placebo efekt u zvířat	13
2.1.5 Co když přesto homeopatie účinkuje?	15
2.2 Principy homeopatie	16
2.2.1 Princip potenciace	17
2.2.1.1 Potenciace nežádoucích látek	19
2.2.1.2 Domácí výroba homeopatik	21
2.2.2 Princip podobnosti	21
2.2.2.1 Nežádoucí účinky homeopatik	22
2.2.2.2 Zkušenost mimo kompetenci přírodních věd . . .	24
2.3 Nežádoucí účinky homeopatie	25
3 Má homeopatie okultní pozadí?	27
3.1 Kompetence přírodních věd	27
3.2 Rozšíření homeopatie	29
3.3 Spirituální aspekty homeopatie	30

3.3.1	Historie vzniku homeopatie	30
3.3.2	Životní síla dynamis a New Age	32
3.3.3	Možné okultní pozadí výroby homeopatik	34
3.3.4	Homeopatická magie	35
3.3.5	Důvod možné účinnosti homeopatik	37
4	Homeopatie a křesťan	39
4.1	Legislativa upravující homeopatii	39
4.2	Doporučení odborníků	42
4.3	Doporučení církve	43
4.4	Zkušenosti s homeopatií	46
4.5	Rady křesťanských autorů	49
4.6	Shrnutí poznatků o homeopatii a jejich vyhodnocení	50
4.7	Kritéria pro rozlišení vhodnosti homeopatie	52
	Závěr	54
	Anotace	56
	Summary	57
	Seznam použitých zkratek	58
	Bibliografie	59
	A Dotazník pro exorcisty a jejich odpovědi	70
	B Přehled pojmů užívaných v homeopatii	76

Úvod

V dnešní době mnoho lidí využívá homeopatickou léčbu. Přitom jsou na homeopatii velmi rozdílné názory, zejména kvůli nezvyklému způsobu výroby homeopatik pomocí opakovaného ředění a protřepávání. Setkal jsem se s lidmi, kteří byli zcela přesvědčeni, že jim tato léčba pomohla, ale také s lidmi tvrdícími, že je to pouhé placebo, protože v homeopatikách není žádná látka, která by mohla léčit. Sám jsem si kladl otázku, proč je velké množství lidí přesvědčeno, že je vyléčilo něco, co se připravovalo téměř nekonečným ředěním a průběžným protřepáváním. Také mezi křesťany jsem se setkal s odlišnými pohledy na homeopatii. Někteří v ní neviděli problém, jiní se naopak obávali její okultní podstaty. Četl jsem také, že některým křesťanům mělo užívání homeopatik způsobit nejružnější problémy, které odezněly po modlitbě přímo se vymezující vůči homeopatii. Jednou z motivací pro sepsání této práce byla snaha potvrdit nebo vyvrátit následující nedokonalou úvahu, kterou jsem sestavil na základě svých skromných poznatků o homeopatii.

Homeopatika jsou vyrobena z tak zředěných roztoků, že neobsahují nic hmotného ani vázaného na hmotu, co by mohlo léčit. Na světě homeopatickou léčbu využívá velké množství lidí, přitom mnoho jich je přesvědčeno o tom, že u nich homeopatika účinkovala. Dá se tedy předpokládat, že homeopatika aspoň někdy účinkují více než placebo. Pak ovšem pro tuto skutečnost musí existovat nějaký důvod, který ale není materiální povahy. Jestliže zdroj účinnosti homeopatik není na materiální úrovni, je třeba ho hledat na úrovni spirituální. Spirituální zdroj však může být dobrý (chtěný Bohem) nebo špatný. Protože existují zkušenosti, že praktikování homeopatie vedlo k duchovním problémům, zdroj je špatný.

Dále jsem měl touhu zjistit o homeopatii více informací, abych byl schopný v této záležitosti jiným lidem dobře a věrohodně poradit během kněžské služby, na kterou se připravuji. Vzhledem k různosti názorů na tuto léčebnou metodu jsem přesvědčený o tom, že mnoho lidí by chtělo o homeopatii vědět více, aby se mohli rozhodnout, zda je vhodné se tímto způsobem léčit.

Struktura celého textu zhruba kopíruje zmíněnou úvahu. Je zřejmé, že problematika homeopatie zasahuje do různých oborů, mezi něž patří fyzika, chemie, medicína nebo teologie. Aby bylo možné problematiku analyzovat z teologického hlediska, je nejprve nutné vybudovat si pozici na poli přírodních věd. Proto má tato práce několik cílů. Prvním z nich je představit a analyzovat poznatky lékařské vědy o homeopatii. Dalším cílem, spíše dílčím, který už je z oboru teologie, je provedení výzkumu poznatků exorcistů o duchovním vlivu homeopatie na lidi, kteří tuto léčebnou metodu nějakým způsobem praktikují. Poznatky z tohoto výzkumu budou využity pro hlavní teologický cíl, kterým je vyhodnocení možného dopadu užívání homeopatik na duchovní život křesťana společně se sestavením manuálu na rozlišení vhodnosti homeopatie pro křesťany, jehož by bylo možné využít v pastoraci.

Kapitola 1 slouží jako uvedení do problematiky, její náplní je definice homeopatie a popis její realizace v praxi. Existuje mnoho směrů, které se více nebo méně liší v názoru na to, co přesně je homeopatií myšleno. Proto je v této kapitole metodou komparace různých zdrojů homeopatie popsána v základních obrysech tak, aby se na tom zmíněné směry shodly.

Kapitola 2 je zaměřena na první cíl, kterým je představit a analyzovat poznatky lékařské vědy o homeopatii. Proto jsou v ní použity metody kompilace a analýzy.

Od kapitoly 3 je práce zaměřena na další cíl, jímž je vyhodnocení možného dopadu užívání homeopatik na duchovní život křesťana. S využitím dříve získaných výsledků jsou v této kapitole zkoumány spirituální aspekty homeopatie, po nichž následuje jejich vyhodnocení. Využita je tedy metoda analýzy s následnou syntézou.

Kapitola 4 poskytuje další informace o homeopatii, které doplňují již získané poznatky. Týkají se legislativy, doporučení z odborných i církevních kruhů a konkrétních zkušeností. Tyto zkušenosti pochází z dostupných publikací a také z výzkumu poznatků exorcistů o duchovním vlivu homeopatie na lidi, jehož výsledky jsou uvedeny v příloze A. Dosud získané podklady k homeopatii jsou shrnuty, vyhodnoceny a také využity k sestavení seznamu kritérií pro rozlišení vhodnosti využívání homeopatie křesťany. V této kapitole jsou uplatněny metody kompilace, analýzy a syntézy.

I když motivační úvaha pro tuto práci hodnotí homeopatii negativně, text není napsán z pohledu odpůrce homeopatie, nebo naopak jejího obhájce. Struk-

tura práce spolu s jejím obsahem je dána uvedenými cíli. Je také dobré poznamenat, že seznam literatury obsahuje nezvykle velké množství internetových zdrojů. Tyto zdroje jsou použité zejména v kapitole 2, protože existuje málo ucelených publikací zabývajících se problematikou homeopatie z pohledu přírodních věd. Dalším důvodem mnoha zdrojů z internetu je existence ještě menšího množství teologických publikací o homeopatii.

Problematika homeopatie zahrnuje množství pojmů, jejichž význam nemusí být čtenáři srozumitelný. Takovéto pojmy nebo slovní spojení jsou abecedně seřazeny v příloze B a zároveň je v ní jejich význam vysvětlen. Kvůli snadnější orientaci jsou všechny výskyty takových pojmů v textu psány kurzívou.

Kapitola 1

Homeopatie a její hlavní principy

Aby bylo jasné, čím se budeme v této práci zabývat, nejprve uvedeme, co pojmem „homeopatie“ máme na mysli. Homeopatie je léčebná metoda alternativní medicíny. Tuto metodu založil na počátku 19. století německý lékař Samuel Hahnemann. Název pochází z řeckých slov „homoios“ = stejný, podobný a „pathos“¹ = utrpení, nemoc. Hlavní principy homeopatie jsou následující:²

- *Princip podobnosti*: Tento princip říká, že se podobné léčí podobným (latinsky *similia similibus curantur*). V praxi to znamená, že pacienta, trpícího v důsledku nemoci určitými symptomy, léčíme pomocí látky, která u zdravého člověka podobné symptomy vyvolává.³
- *Princip potenciace*: Opakovaným ředěním léčiva a následným protřepáváním zvyšujeme jeho léčivou sílu neboli *potenci*.⁴

V následujících řádcích uvedme, jak se tyto dva principy využijí při výrobě homeopatik, tedy homeopatických léků, a při stanovení, kdy užít dané homeopatikum.

¹Slovo „pathos“ má v řečtině obecnější význam než jen utrpení nebo nemoc, nicméně pojem „homeopatie“ využívá uvedený zúžený překlad. Význam pojmu „pathos“ také není jen negativní. Spíše toto slovo znamená to, co člověk může prožívat.

²Homeopatie se dnes dělí na mnoho směrů. Jednotlivé směry se více nebo méně liší v principech, které považují za platné. V literatuře také není shoda v tom, co jsou principy homeopatie. Jedním z cílů práce je poskytnout čtenáři přehledné podklady, pomocí nichž si bude moci udělat obrázek o homeopatických přípravcích. Proto volíme co nejjednodušší a zároveň snad dostatečně objektivní seznam principů, na kterých se různé směry homeopatie shodnou.

³Srov. ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online], [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.pcch.cz/download.php?fid=780>. s. 2.

⁴Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. Switzerland: Springer International Publishing, 2016, s. 127.

1.1 Princip potenciace v praxi – výroba homeopatik

Už zakladatel homeopatie Samuel Hahnemann používal více metod, jak konkrétně připravit homeopatika na základě *principu potenciace*. Rovněž dnes příprava homeopatik probíhá různými způsoby. Pro názornost uvedeme jeden z nejčastějších způsobů.

Nejprve se ze *základní látky* připraví tzv. *matečná*⁵ *tinktura*, tedy roztok, ze kterého se homeopatikum vyrobí. *Základní látkou* může být téměř cokoliv, například rulík zlomocný, hadí jedy, kachní játra a srdce, mušle, grafit, měď, železo, rtuť, mramor nebo kyselina sírová.⁶ Pokud je rostlinného nebo živočišného původu, *matečná tinktura* se připraví louhováním *základní látky* v alkoholu. Jestliže *základní látka* není rozpustná v alkoholu (jde například o minerály nebo chemické sloučeniny), velmi malé částčky této látky se smísí s laktózou a s takto připravenou směsí se dále pracuje podobně jako s rozpustnými látkami.⁷

Dále se jeden díl *matečné tinktury* smíchá s devadesáti devíti díly ředidla, kterým může být např. destilovaná voda nebo alkohol. Tato směs se nejméně desetkrát silně protřepe. Takto vznikne roztok s *potencí* 1 CH.⁸ Pokračuje se tak, že se jeden díl z roztoku 1 CH smíchá v čisté nádobě opět s devadesáti devíti díly ředidla a směs se aspoň desetkrát silně protřepe. Výsledný roztok má *potenci* 2 CH. Opakováním uvedeného postupu je možno dosáhnout vysokých *potencí*,⁹ třeba i více než 30 CH.¹⁰

⁵Slovo „matečná“ je odvozeno od slova „matka“. Tento zvláštní název tinktury odpovídá její roli, protože se z ní „zrodí“ obrovské množství homeopatik.

⁶Srov. KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Jak vznikají homeopatické léky? *Vitalia.cz: Chytré na život* [online]. 11. 4. 2012 [cit. 2020-04-24]. ISSN 1802-8012. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-vznikaji-homeopatika/>

⁷Srov. Příprava matečné tinktury. *BOIRON CZ* [online]. © 2009–2020 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/20-priprava-matecne-tinktury>

⁸Toto označení znamená „první centezimální ředění podle Hahnemanna“, někdy značené pouze písmenem C.

⁹Srov. About Homeopathy: The smallest possible dose: preparation-dosage. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. © 2016 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.vithoukas.com/homeopathy/about-homeopathy>

¹⁰V praxi je možné se setkat i s jiným typem ředění při výrobě homeopatik, než je uvedené centezimální ředění podle Hahnemanna. Používá se také decimální ředění podle Hahnemanna, které se od centezimálního ředění liší tím, že se v každém kroku *potenciace* ředí v poměru 1:10 místo 1:100. Takto vytvořené *potence* se značí analogicky písmeny DH nebo pouze D, někdy též X podle římské číslice.

Kromě ředění podle Hahnemanna se používá i ředění podle Korsakova, pojmenované po ruském homeopatovi, nazývané též „ředění v jedné lahvičce“ a značené písmenem K. Během procesu

Výsledná homeopatika mohou mít různou formu. Nejčastěji se jedná o cukrové kuličky (směs sacharózy a laktózy), používají se také tablety, sirupy nebo masti. Na cukrové kuličky se rovnoměrně nastříká *potencovaný* roztok a nechají se uschnout.¹¹ V jednom balení homeopatik jsou pak desítky až stovky takových kuliček.

1.2 Princip podobnosti v praxi

U každého homeopatika je snaha zjistit, co by se pomocí něj dalo léčit. Za tímto účelem se používá následující metoda zvaná *proving*. Více nebo méně zředěná látka, použitá při výrobě daného homeopatika, se podá zdravým dobrovolníkům obojího pohlaví. Protože některé látky používané na výrobu homeopatik jsou prudce jedovaté, dobrovolníkům se podává dostatečně naředěná látka, aby pro ně nebyla toxická. Často se při *provingu* používají látky s *potencemi* mezi 12 CH a 30 CH.¹² Poznamenejme, že takto *potencované* látky už neobsahují ani jednu částici *základní látky* použité při výrobě homeopatika, což si zdůvodníme v oddílu 2.2.1. Reakce dobrovolníků po podání látky jsou zaznamenávány. Symptomy, které byly zjištěny opakovaně, jsou společně se známými toxikologickými příznaky nezřetelných původních látek evidovány ve spisu *Materia Medica Homeopathica*

ředění se používá jediná nádoba, ze které se vždy po protřepání odebere 99 % tekutiny a nahradí se čistou vodou. Tímto způsobem se připravuje například nejprodávanější homeopatikum Oscillococcinum (viz Ředění. *BOIRON CZ* [online]. ©2009–2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/21-redeni>), jehož *potence* je 200 K. Ředění tedy proběhlo 200krát, což odpovídá ředění $1:100^{200}$, tedy $1:10^{400}$.

Pro představu si nastíníme, jak velké je toto ředění. Počet atomů v pozorovatelném vesmíru je odhadován na 10^{80} (viz Observable universe: Matter content – number of atoms. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Observable_universe), takže abychom ve výsledném přípravku měli průměrně jeden atom ze *základní látky*, potřebovali bychom mít na začátku ředění v nádobě rozpuštěno $10^{400}/10^{80} = 10^{320}$ pozorovatelných vesmírů. Počáteční množství látky v nádobě si můžeme představit tak, že bychom v ní nejdříve rozpustili celý pozorovatelný vesmír, pak bychom každý jeho atom nahradili kopií pozorovatelného vesmíru, dále každý atom všech 10^{80} rozpuštěných vesmírů bychom nahradili opět celým pozorovatelným vesmírem a pak bychom takové obrovské rozmnožení atomů provedli ještě dvakrát.

¹¹Srov. Impregnace. *BOIRON CZ* [online]. ©2009–2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/23-impregnace>

¹²Srov. *Homeopathic Proving Guidelines* [online]. Liga Medicorum Homoeopathica Internationalis and European Committee for Homeopathy, May 2014 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://homeopathyeurope.org/downloads/project-one/Main-guidelines-v1-English.pdf>. s. 10.

jako *obraz* daného *homeopatika*.¹³ Použití spisu *Materia Medica Homeopathica* je odlišné v různých homeopatických směrech. Celkově je však možné říci, že pro pacienta je nejvhodnější takové homeopatikum, jehož *obraz* je co nejpodobnější soupisu pacientových tělesných a duševních symptomů.¹⁴

1.3 Komentář k principům homeopatie a okolnostem jejího vzniku

Homeopatie měla krátce po svém vzniku dobré výsledky, protože vykazovala lepší výsledky než oficiální léčba. Proto se brzy rozšířila po Evropě, Severní i Jižní Americe, ale také např. do Indie.¹⁵ Tyto dobré výsledky úzce souvisejí s úrovní tehdejší oficiální medicíny, která používala drastické a neúčinné metody. Běžnými prostředky bylo pouštění žilou, použití dávidel, projímadel nebo vysokých dávek toxických kombinací léků.¹⁶ Oproti těmto metodám byla homeopatie se svými vysoce zředěnými přípravky pro lidský organismus šetrná. To byl jistě jeden z důvodů, proč se homeopatie velmi rychle rozšířila.

Zakladatel homeopatie Hahnemann pracoval s teorií, že tělo je udržováno v harmonii tzv. životní silou neboli *dynamis*.¹⁷ Tento pojem lze chápat více nebo méně duchovně a homeopati ho také chápou různými způsoby. Než se tomuto pojmu budeme věnovat podrobněji, můžeme si pod ním představit komplexní obranný mechanismus organismu, který zahrnuje všechny roviny člověka, včetně fyzické a psychické. Obranný mechanismus se neustále vyrovnává se všemi vlivy, které na člověka působí. Pokud jsou vlivy tak silné, že se s nimi nedokáže vyrovnat, nerovnováha organismu se projeví určitými fyzickými či psychickými symptomy. Tyto symptomy má organismus vytvářet proto, aby si zajistil maximum energie pro boj s nemocí. Podle zákona podobnosti se má podat lék, který vyvolává u zdravého člověka stejné symptomy, jaké má pacient. Posílením již existují-

¹³Srov. About Homeopathy: Proving the remedies. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.vithoulkas.com/homeopathy/about-homeopathy>

¹⁴Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. Bantam Press, 2008, s. 101.

¹⁵Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie, clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 25.

¹⁶Srov. tamtéž, s. 26.

¹⁷Srov. HAHNEMANN, Samuel. *Organon of Medicine*. Sixth edition. Los Angeles: Tarcher, ©1982, §9.

cích symptomů se má obranný mechanismus podpořit v úsilí odstranit nemoc.¹⁸

Stručně jsme nastínili okolnosti *principu podobnosti*, seznámíme se také se souvislostmi týkajícími se *principu potenciace*. Po objevení *principu podobnosti* a zkušenostech z léčby podle tohoto principu Hahnemann zjistil, že léky měly na pacienty nežádoucí vedlejší účinky, proto je začal ředit. Při tom si údajně všiml, že když léky ředí opakovaně a po každém ředění dodá látce energii intenzivním třepáním, nežádoucí účinky přestanou a naopak léčebný účinek se dokonce zvýší.¹⁹

¹⁸Srov. ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online], s. 3, 5.

¹⁹Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie, clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 40–41.

Kapitola 2

Homeopatie z pohledu přírodních věd

V předchozí kapitole byla homeopatie popsána, v této bude následovat její analýza. Způsob výroby homeopatik spolu s hlavními principy uvedenými v kapitole 1 jistě vzbuzuje několik otázek. Může nás zajímat, zda je něco ze *základní látky* ve výsledném homeopatiku, zda vůbec a jakým způsobem homeopatika léčí, jak se ředěním a protřepáváním může zvyšovat účinnost homeopatika, má-li užívání homeopatik nějaké nepříznivé účinky nebo na jakých fyzikálních či chemických zákonech je homeopatie založena. V této kapitole se těmito a podobnými otázkami budeme zabývat z pohledu přírodních věd, zejména prozkoumáme účinnost homeopatie a její principy.

2.1 Pohled klasické medicíny na účinnost léčby homeopatiky

Existuje velké množství článků s analýzami účinnosti léčby homeopatiky. Většina z nich studuje, zda je léčba homeopatiky účinnější než placebo.¹ Výsledky článků jsou však rozdílné. Některé tvrdí, že homeopatika jsou účinnější než placebo, jiné zase tvrdí opak. Aby bylo možné se v tomto zmatku zorientovat, bude stručně uveden postup, jakým se analýzy uznávané vědeckou obcí provádějí. Jeho název je „randomizovaná, dvojité zaslepená, placebem kontrolovaná studie“. Dále budou

¹Placebo je neúčinná látka, která má stejný vzhled i chuť jako lék. Srov. Placebo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Placebo>

uvedeny výsledky studií, které byly prováděné podle tohoto přijímaného postupu.

2.1.1 Randomizovaná, dvojité zaslepená, placebem kontrolovaná studie

Testování účinnosti látky se provádí způsobem, který s vysokou spolehlivostí zaručuje správnost. Dostatečné množství lidí je rozděleno do dvou skupin zcela náhodně. Tím bude zaručeno, že obě skupiny budou srovnatelné v nejruznějších okolnostech, jako třeba věk, pohlaví, příjem nebo vážnost onemocnění, které mohou mít vliv na úspěšnost léčby. Dostatečná velikost skupin zamezí vlivu náhody nebo ojedinělého účinku.² Jedna ze skupin dostane testovaný lék, zatímco druhá obdrží pouze placebo. Díky tomu je možné porovnat účinek testovaného léku vzhledem k účinku placeba, tedy účinku vědomí pacienta, že je léčen. Dvojitá zaslepenost spočívá v tom, že lidé z žádné z obou skupin, ani ti, kteří jim lék nebo placebo podávají, neví, zda opravdu mají lék nebo pouze placebo. Díky tomu není reakce testovaných lidí ovlivněna vědomím, zda skutečně dostali lék.³ Věrohodnost studie se ověřuje nejen tím, zda byl dodržen výše popsáný postup, ale také tím, zda se daří při testování s jinými skupinami lidí výsledky zopakovat.

Někteří homeopati poukazují na možnou potíž při testování účinnosti homeopatik. Tuto potíž si nyní vysvětlíme. Mezi různými homeopatickými směry jsou takové, které dbají na vysoce individualizovanou léčbu. Takovým směrem je např. *klasická homeopatie*. Individualizace spočívá v tom, že se léky nepředepisují na základě diagnózy, ale bere se v úvahu komplexní stav organismu tak, jak se projevuje na rovině fyzické, emoční a mentální. Tento stav se zjišťuje při podrobném pohovoru s pacientem, který obvykle trvá jednu až tři hodiny. Individualizace je v *klasické homeopatii* nutná pro stanovení správného homeopatika.⁴

Možná potíž při testování takto individualizované léčby má spočívat v tom, že pro takový typ léčby není možné uskutečnit výše popsanou randomizovanou, dvojité zaslepenou a placebem kontrolovanou studii. Existuje však dostatek publikovaných studií, které uvedeným způsobem postupovaly.⁵ Jako příklad lze uvést

²Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 22.

³Srov. Double-blind, Placebo-controlled Study. *Winchester Hospital* [online]. ©2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.winchesterhospital.org/health-library/article?id=21849>

⁴Srov. ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online], s. 14.

⁵Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 55–56.

dvě studie, v nichž všichni testovaní pacienti absolvovali podrobný pohovor pro stanovení správného homeopatika. Část z nich pak dostala homeopatikum určené zkušeným homeopatem na základě pohovoru. Zbývající pacienti po absolvování pohovoru dostali pouhé placebo. Ani jedna z těchto dvou studií neprokázala, že by homeopatika byla účinnější než placebo.⁶

2.1.2 Metaanalýza

Aby se ještě zvýšila spolehlivost studií, provádějí se tzv. metaanalýzy. Tento typ vědeckého výstupu je založen na statistické kombinaci dříve publikovaných výsledků. Pokud jsou provedeny kvalitně, mají mnohem vyšší stupeň věrohodnosti než jednotlivé studie, protože výsledek je založen na velkém množství dat. Metaanalýza je považována za jeden z nejsilnějších důkazů v moderní medicíně.⁷

Podrobnější informace o kritériích pro posuzování účinnosti léků lze najít např. v knize HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 171–174.

2.1.3 Výsledky studií

V roce 2005 byla publikována metaanalýza týkající se účinnosti homeopatik.⁸ Její závěry, ke kterým dospěla po zahrnutí statistických chyb a vyloučení metodicky neadekvátních studií, jsou kompatibilní s tvrzením, že užití homeopatie je při léčbě stejně účinné jako placebo.⁹

Australský národní institut pro zdraví a medicínský výzkum (Australian Government's National Health and Medical Research Council) na základě komplexního posouzení množství studií vydal v roce 2015 rozsáhlou zprávu. Jedním z výsledků je, že neexistují žádné zdravotní stavy, u nichž existuje spolehlivý důkaz účinnosti homeopatie.¹⁰

⁶Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 138–139.

⁷Srov. Metaanalýza. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Metaanal%C3%BDza>

⁸SHANG, Aijing a kol. Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homoeopathy and allopathy. *The Lancet*. Elsevier, 2005, **366**(9487), 726–732. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)67177-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)67177-2)

⁹Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 137.

¹⁰Srov. *NHMRC Information Paper: Evidence on the effectiveness of homeopathy for treating* [online]. Canberra: National Health and Medical Research Council, 2015 [cit. 2020-04-30]. ISBN

Uvedené závěry jsou v souladu s prohlášením vědecké komise britského parlamentu (House of Commons Science and Technology Committee) z roku 2010. Komise tvrdí, že systematické posudky a metaanalýzy ukazují, že homeopatika nemají vyšší účinnost než placebo.¹¹ Toto prohlášení je také uvedeno na internetových stránkách Národní zdravotní služby ve Velké Británii (National Health Service),¹² které jsou nejnavštěvovanějším zdravotnickým webem ve Spojeném království zajišťujícím aktuálnost a vědeckou správnost uváděných údajů.¹³

Otázkou účinnosti homeopatie se také zabývala Vědecká rada evropských akademií věd (European Academies' Science Advisory Council). V jejím prohlášení z roku 2017 se lze dočíst, že není známá žádná nemoc, pro kterou existují reprodukovatelné důkazy o účinnosti homeopatik nad rámec placebo. Ve zprávě se rovněž uvádí, že jakoukoli domnělou účinnost homeopatik lze vysvětlit pomocí placebo efektu nebo nedostatečnou kvalitou studie.¹⁴

Výše uvedené studie pracovaly také s výzkumy, jejichž výsledkem bylo, že homeopatie je účinnější než placebo. Takových výzkumů je velké množství, avšak z důvodu nedostatečného dodržení kritérií stanovených klasickou medicínou nemohla být data z těchto výzkumů zahrnuta do výsledné zprávy.

Ke stejnému závěru jako zmíněné zprávy dospěl také Edzard Ernst, který homeopatii půl roku praktikoval v homeopatické nemocnici. Pak se stal prvním profesorem komplementární medicíny na světě a na univerzitě v Exeteru se věnoval výzkumu komplementární medicíny s důrazem na účinnost a bezpečnost.¹⁵ Ve své knize uvádí, že navzdory všem pokusům dokázat účinnost všech možných druhů homeopatik je třeba konstatovat, že je velké množství důkazů pro neúčinnost.

978-1-925129-29-8. Dostupné z: <https://www.nhmrc.gov.au/sites/default/files/images/nhmrc-information-paper-effectiveness-of-homeopathy.pdf>. s. 27.

¹¹Srov. SCIENCE AND TECHNOLOGY COMMITTEE. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. London: House of Commons, 2010 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 19.

¹²Srov. Homeopathy. *NHS* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>

¹³Srov. About the NHS website. *NHS* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/about-us/about-the-nhs-website/>

¹⁴Srov. EUROPEAN ACADEMIES' SCIENCE ADVISORY COUNCIL. *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU* [online]. 2017 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/EASAC_Homeopathy_statement_web_final.pdf. s. 9.

¹⁵Srov. Edzard Ernst. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Edzard_Ernst

nost homeopatie.¹⁶

V českém prostředí rozhodl v roce 2019 rozšířený senát Nejvyššího správního soudu, že homeopatie není zdravotní službou podle zákona o zdravotních službách. V rozsudku argumentoval tím, že homeopatie je pohledem současné vědy metodou bez jakékoliv vědecky prokázané účinnosti.¹⁷

Na základě uvedených komplexních studií a dalších podkladů můžeme tedy říci, že **z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo.**

Jak již bylo uvedeno, existuje také množství článků se závěrem, že homeopatika jsou účinnější než placebo. Zdůvodnili jsme také, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo. Z toho vyplývá metodologická nedostatečnost článků o vyšší účinnosti homeopatik oproti placebo. Jejich nedostatky jsou například:

- v nedostatečné randomizaci, v nevhodném výběru kontrolní skupiny, v nedostatečném počtu pacientů;¹⁸

- v zahrnutí množství nedostatečně kvalitních studií do metaanalýzy, jejíž výsledek tím byl ovlivněn;¹⁹

- v absenci kontrolní skupiny při dosažení mimořádně pozitivních výsledků po homeopatické léčbě, takže léčbu homeopatiky nebylo s čím porovnat;²⁰

- ve špatně provedeném zaslepení studie, nevhodně zvolených kritériích hodnocení (když je hodnocen pouze subjektivní pocit), špatném statistickém zpracování, opomenutí vlivu současně podávaných léčiv nebo nereprodukovatelnosti.²¹

2.1.4 Placebo efekt u zvířat

Častý argument podporující účinnost homeopatie se týká reakce zvířat nebo kojců na aplikaci homeopatik. Argument je založen na tom, že u zvířat a kojců placebo efekt neexistuje, protože tito jedinci, na rozdíl od lidí užívajících rozum,

¹⁶Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 139.

¹⁷Srov. NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD. Rozsudek ze dne 19.9.2019, č.j. 2 As 122/2017 - 73. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2017/0122_2As__1700073S_20190919102944.pdf. odst. 29.

¹⁸Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 130.

¹⁹Srov. tamtéž, s. 134–135.

²⁰Srov. tamtéž, s. 140.

²¹Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie, clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 183.

neví, že to, co dostávají, dostávají za účelem léčby. Proto u nich nemůže vědomí toho, že jsou léčeni, zapůsobit na jejich psychiku, která by pak pozitivně ovlivnila jejich zdravotní stav. Když pak je u zvířat nebo kojenců po podání homeopatik pozorováno zlepšení zdravotního stavu, bývá to přisuzováno přímému působení těchto přípravků.

Profesor komplementární medicíny Edzard Ernst ovšem uvádí, že zvířata sice neví, zda jsou léčena a jaká reakce na léčbu se u nich očekává, ale o jejich léčbě ví osoba, která je monitoruje. Zpráva této osoby o účinku homeopatik je tudíž ovlivněna tím, co sama očekává. Monitorující člověk může například subjektivně vidět zlepšení tam, kde objektivně není. Navíc pokud se stav zvířete zlepšil, mohlo to být z jiných důvodů než působením homeopatika, například zvýšenou péčí a pozorností, kterou zvířeti poskytl starostlivý majitel.²² Dále Edzard Ernst zmiňuje, že souhrnným závěrem významných randomizovaných placebem kontrolovaných testů účinnosti homeopatik na zvířatech je, že nejsou účinnější než placebo. Svě tvrzení podpírá dvěma studiemi prováděnými na dobytku, z nichž jedna byla realizována na Univerzitě v Cambridge.²³

Jistá pozorovaná forma placebo efektu u zvířat a kojenců je uvedena na stránkách RationalWiki. Je tam zmíněn takový placebo efekt, který byl vytvořen opakováním stejného jevu.²⁴ Tímto opakováním je zvířatům a kojencům specifickým způsobem řečeno, že určitým postupem mají být vyléčeni. Takto se dosáhne analogie placebo efektu u lidí užívajících rozum, jimž informace o tom, že jsou léčeni, ovlivní psychiku, která pak zapůsobí na jejich zdravotní stav.²⁵ Jako příklad takového placebo efektu u zvířat můžeme uvést jev pozorovaný u krys a opic závislých na morfiu. Těmto zvířatům se nějakou dobu dávaly injekce morfia současně se zvoněním na zvonek. Vzniklo tak u nich propojení zvonění s přísunem morfia. Když měla zvířata nedostatek morfia, trpěla podchlazením, což je abstinenční příznak typický pro tuto látku. Po zazvonění na zvonek bez současného podání morfia

²²Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 128–129.

²³Srov. tamtéž, s. 130.

²⁴Pod tímto jevem si můžeme představit „podmíněný placebo efekt“, který je analogií podmíněného reflexu objeveného ruským lékařem I. P. Pavlovem. Podmíněný reflex může například u psů vzniknout tak, že budou nějakou dobu dostávat potravu krátce po zazvonění. Po nějaké době u nich pouhé zazvonění vyvolá tvorbu slin, kterou u nich dříve vyvolávalo pouze přinesení potravy, ale nikoliv zvonění. Opakovaná zkušenost přinesení potravy krátce po zazvonění u nich vytvořila očekávání toho, že další zazvonění opět bude mít za následek přinesení potravy.

²⁵Srov. Placebo effect: The strangeness of the placebo effect. In: *RationalWiki* [online]. 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://rationalwiki.org/wiki/Placebo_effect

u nich však k podchlazení nedošlo.²⁶ Na zvířata tedy pozitivně zapůsobil „lék“, tedy zvonění, který sám o sobě nemá žádný léčebný účinek.

Uvedli jsme možná vysvětlení jevu, při němž je u zvířat nebo kojenců pozorováno po užití homeopatik zlepšení zdravotního stavu.

2.1.5 Co když přesto homeopatie účinkuje?

Mnoho homeopatů nebo lidí léčících se homeopatiky má zkušenost, že homeopatie nějak účinkuje navzdory dříve uvedeným závěrům přírodních věd. Když se pacientovi po užití homeopatik zlepší zdravotní stav, často se předpokládá, že to bylo v důsledku působení homeopatik. Není však pravda, že časová souslednost dvou jevů musí znamenat, že první z nich je příčinou druhého. Jistě je možné, že homeopatika nezpůsobují ta uzdravení, která jsou jim přisuzována. Pak je ale nutné najít uspokojivou odpověď na otázku, proč byli pacienti užívající homeopatika uzdraveni. Pokusíme se proto nyní nabídnout možné odpovědi přírodních věd na tuto otázku.

Pacient se mohl léčit klasickou medicínou současně s homeopatickou léčbou nebo před ní. Vyléčení přisoudil homeopatii, ačkoliv k němu došlo, třeba i se zpožděním, díky klasické medicíně.²⁷

Pacient mohl na základě doporučení homeopata kromě užívání homeopatik více odpočívat nebo jinak zlepšit životní styl. Zlepšení zdraví se událo ve skutečnosti díky změně životního stylu, avšak pacient se domníval, že ho bylo dosaženo užíváním homeopatik.²⁸

U nemocného člověka intenzita symptomů často kolísá. Je přirozené, když člověk užije homeopatikum v době, kdy je intenzita symptomu vysoká, protože má zvýšenou potřebu úlevy. Pak se mu skutečně uleví, nicméně k úlevě nedošlo díky homeopatiku, ale díky jevu nazývanému „regrese k průměru“: protože pacientův stav byl v době užívání homeopatika v extrému, má tendenci se vrátit do průměrného stavu, což znamená zlepšení.²⁹

Každý organismus má silnou obrannou sílu, můžeme ji nazvat hojivou silou

²⁶Srov. McMILLAN, FRANKLIN D. The Placebo Effect in Animals. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 1999, **215**(7), 992–999. ISSN 0003-1488. PMID: 10511866. Dostupné také z: http://thoreking.free.fr/zetetique/media/press/McMillan_ThePlaceboEffectInAnimals.pdf. s. 994.

²⁷Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 232.

²⁸Srov. tamtéž, s. 232.

²⁹Srov. tamtéž, s. 232–233.

přírody, díky které se za určitý čas spontánně vyléčí mnoho akutních chorob a někdy i choroby chronické. Uzdravení díky této přirozené obranné síle organismu bývá připisováno homeopatické léčbě.³⁰

Někteří lidé byli po užití homeopatik tak rychle uzdraveni, že to považují za důkaz účinnosti homeopatické léčby. Tento důkaz nicméně není přesvědčivý, protože placebo efekt může být také tak rychlý.³¹ Lidé také zažili tolik uzdravení po homeopatické léčbě, že vylučují pouhou shodu okolností. Homeopati však bývají při vyšetřeních tak starostliví a empatičtí, že tímto přístupem pravidelně vyvolají silnou placebo reakci.³²

Jsou studie na tisících pacientech léčených homeopaticky, které vykazují více než 70% úspěšnost. Takováto úspěšnost je ovšem typická i pro neefektivní způsoby léčení, zejména v situacích, kdy pacient má od léčby vysoká očekávání.³³

Několik z výše uvedených argumentů se týká osobních zkušeností s homeopatií. Osobní zkušenosti jsou velmi užitečné, avšak nikdy netvoří vědecký důkaz účinnosti léčby.³⁴ Pro takový důkaz je nutná reprodukovatelnost na náhodném vzorku lidí, což jednotlivé osobní zkušenosti nemohou zajistit.

2.2 Principy homeopatie

K principům homeopatie se v roce 2017 vyjádřila Vědecká rada evropských akademií věd. Z její zprávy vyplývá, že vědecká zdůvodnění týkající se mechanismu účinku homeopatie jsou nevěrohodná a neslučitelná se zavedenými koncepty v chemii a fyzice.³⁵

Podobná informace je uvedena na respektovaném a pravidelně aktualizovaném britském webu National Health Service. Informují tam, že myšlenky, které podporují homeopatii, nejsou všeobecně vědecky přijímané a nejsou v souladu s dlouhodobě přijímanými principy, na kterých je založeno fungování fyzického světa.³⁶

³⁰Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie, clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 185.

³¹Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 47.

³²Srov. tamtéž, s. 47.

³³Srov. tamtéž, s. 48.

³⁴Srov. tamtéž, s. 48.

³⁵Srov. *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU* [online]. Dostupné z: https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/EASAC_Homeopathy_statement_web_final.pdf. s. 9.

³⁶Srov. Homeopathy: What can we conclude from the evidence? *NHS* [online]. [cit. 2020-04-

V následujících podkapitolách podrobněji prozkoumáme principy homeopatie, abychom nahlédli důvody dvou uvedených vyjádření a abychom také zjistili, co z možné platnosti těchto principů logicky vyplývá.

2.2.1 Princip potencie

Různá homeopatika by měla mít různé vlastnosti, protože se používají na léčení různých nemocí. Je přirozené předpokládat, že tyto různé vlastnosti budou nějak ovlivněny *základní látkou*, ze které se homeopatika vyrábí. Jestliže se *základní látka* při výrobě homeopatika opakovaně ředí a protřepává, hned se nabízí otázka, zda je ve výsledném homeopatickém *základní látka* nějak zastoupena. Je možné poměrně snadno odhadnout, pro jaká ředění se dá téměř s jistotou vyloučit zastoupení byť jen jediné částice *základní látky* v homeopatickém. Množství částic *základní látky* obsažené v *matečné tinktuře* se dá odhadnout z Avogadrovy konstanty, která udává, že v jednom molu látky je asi $6,022 \cdot 10^{23}$ jejích částic.³⁷ Hmotnost jednoho molu látky závisí na hmotnosti její částice. Pro představu, jeden mol vody váží asi 18 g, zatímco jeden mol rtuti váží asi 200 g. Při zvýšení *potence* o 1 CH se počet částic sledované látky sníží stokrát. Pokud by v *matečné tinktuře* byl jeden mol zkoumané látky (ovšem obvykle je jí tam o dost méně), pak *potence* 12 CH bude obsahovat $100^{12} = 10^{24}$ krát méně částic. Průměrně by to znamenalo, že zůstane asi 0,6 částic. Protože částice se při ředění už nedělí, s největší pravděpodobností by zůstala jedna nebo žádná částice. Dá se tedy očekávat, že homeopatika s *potencí* 12 CH téměř nikdy neobsahují ani jednu částici *základní látky*. Při vyšších *potencích* se přítomnost *základní látky* v homeopatických dá zcela vyloučit. To je také důvodem, proč se při *provingu* používají *potence* 12 CH nebo vyšší, jak bylo uvedeno v oddílu 1.2. Díky absenci *základní látky*, která může být toxická, se pro člověka stane homeopatické netoxickým.

V tuto chvíli je na místě si položit otázku, jak by mohlo dojít k tomu, aby dvě homeopatika s *potencemi* např. 30 CH, vyrobená z různých *základních látek*, mohla mít různé vlastnosti. Chemické složení budou mít stejné, navíc ani v jednom z nich už nebude přítomna *základní látka*, která by jako jediná nějak měla na materiální úrovni ovlivnit jejich vlastnosti. Pro jednoduchost uvažujme, že na ředění při výrobě homeopatik byla použita destilovaná voda. Otázka tedy zní:

30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>

³⁷Srov. Avogadro constant. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Avogadro_constant

Jak by voda neobsahující jedinou částici základní látky mohla udržet její vlastnosti tak, že to bude mít fyziologický dopad na pacienta?

Bylo už předloženo více teorií, které měly tento jev vysvětlit. Nejčastěji zmiňovaná teorie se týká „paměti vody“, která tvrdí, že si voda uchovává jistý otisk látky v ní dříve rozpuštěné. Některá vysvětlení tohoto hypotetického jevu pracují s elektromagnetickými vlastnostmi, otiskováním frekvence, kvantovou fyzikou a supramolekulárním chováním vody.³⁸ Je dobré poznamenat, že v jednom z nejprestižnějších vědeckých časopisů Nature vyšel v roce 1988 článek potvrzující existenci paměti vody s možnými důsledky zahrnujícími objasnění účinkování homeopatie na materiální úrovni.³⁹ Ukázalo se však, že publikovaných výsledků bylo dosaženo pomocí metodologicky nesprávného postupu. Navíc pokusy zopakovat naměřené výsledky dopadly neúspěšně.⁴⁰ Nekorektnost výsledků publikovaných ve zmíněném článku uznal i významný homeopat George Vithoulkas.⁴¹ Ohledně paměti vody se pouze ví, že při rozpuštění látky ve vodě utvoří vodní molekuly struktury kolem molekul přísady. Po odstranění přísady se však molekuly vody během krátké doby⁴² vrátí do původní struktury. Kromě toho ani není známo, jak by mohly cukrové kuličky udržet vlastnosti *základní látky* použité pro výrobu homeopatika v případě, že nepřijdou do styku s ani jednou její molekulou.⁴³

V tomto kontextu je pochopitelné, že vědecká komise britského parlamentu po zvážení *principu potenciace* v souvislosti se současným vědeckým poznáním usoudila, že po velmi velkém ředění vodou je možnost uchování otisku látky ve

³⁸Srov. SCIENCE AND TECHNOLOGY COMMITTEE. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. London: House of Commons, 2010 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 16.

³⁹DAVENAS, E., F. BEAUVAIS, J. AMARA a kol. Human basophil degranulation triggered by very dilute antiserum against IgE. *Nature*. 1988, **333**, 816–818. DOI: <https://doi.org/10.1038/333816a0>. ISSN 1476-4687.

⁴⁰Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 122.

⁴¹Srov. Benveniste's Experiment. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. © 2016 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.vithoulkas.com/research/benvenistes-experiment>

⁴²Jsou to řádově nanosekundy. Srov. *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU* [online]. Dostupné z: https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/EASAC_Homeopathy_statement_web_final.pdf. s. 9.

⁴³Srov. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 16–17.

vodě dříve rozpuštěné vědecky nepravděpodobná.⁴⁴ Tento názor vědecké komise převzal i uznávaný britský zdravotnický web National Health Service.⁴⁵ V podobném duchu se vyjádřil také bývalý homeopat a profesor komplementární medicíny Edzard Ernst, který uvádí, že z vědeckého pohledu je nemožné vysvětlit, jak by léčivo zbavené veškeré aktivní složky mohlo mít jakýkoli léčebný účinek, s výjimkou samozřejmého placebo efektu.⁴⁶

2.2.1.1 Potenciace nežádoucích látek

S *principem potenciace* souvisí ještě další záležitost, kterou je obtížné smysluplně vysvětlit. Při opakovaném ředění a protřepávání se má zvyšovat účinnost homeopatika. Účinek homeopatika má být dán tím, že se nějakým způsobem předají vlastnosti ze *základní látky* až do výsledného homeopatika. Bez ohledu na to, jakou látku použijeme jako ředidlo, vždy bude obsahovat mnoho nežádoucích částic. Například opakovaně destilovaná voda v sobě obsahuje desítky chemicky snadno zjištělných příměsí.⁴⁷ Jak je pak možné, že vlastnosti výsledného homeopatika nejsou ovlivněny nežádoucími látkami přítomnými během *potenciace*?⁴⁸ Vždyť při každém kroku *potenciace* by se měl zvyšovat i účinek související s každou z desítek nežádoucích příměsí, které jsou v ředidle obsaženy. Pak by každá výrobní šarže téhož homeopatika měla mít rozdílné účinky, neboť ředidlo použité při výrobě bude vždy obsahovat rozdílné zastoupení nežádoucích příměsí.

Na internetových stránkách Homeopatického institutu je odpověď na tuto otázku. Uvádí se tam, že pokud je při prvním ředění koncentrace *základní látky* o několik řádů vyšší než koncentrace stopových příměsí, pak je v prvotní informaci, která se do destilované vody přenáší, jen mizivé zastoupení cizí příměsí. Když pak při postupném ředění nastane situace, že je obsah stopových příměsí srovnatelný nebo i vyšší než obsah *základní látky*, nehraje to už významnou roli, protože dochází ke „kultivaci“ informace extrahované ze *základní látky*, která je mnohem výraznější než informace z ostatních látek. Dále je tam také uvedeno, že nevíme, jakým způsobem homeopatické léky přesně působí a že současná věda ne-

⁴⁴Srov. tamtéž, s. 17.

⁴⁵Srov. Homeopathy: What can we conclude from the evidence? Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>

⁴⁶Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 100.

⁴⁷Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 102.

⁴⁸Srov. HEŘT, Jiří. *Alternativní medicína a léčitelství*. Praha: Věra Nosková, 2011, s. 43.

dokáže tento mechanismus úspěšně popsat.⁴⁹ Po průzkumu nejrozumnějších zdrojů pokoušejících se vysvětlit účinkování homeopatie se zdá, že homeopati nemají lepší vysvětlení jevu zanedbatelného projevení se nežádoucích příměsí.

Není jasné, co je myšleno pojmem „informace“, takže toto zdůvodnění není možné vědecky ověřit ani vyvrátit. S ohledem na již zmíněné prohlášení vědecké komise britského parlamentu je však nepravděpodobné, že by toto vysvětlení pomocí informace mohlo být z hlediska přírodních věd smysluplné.⁵⁰ Dále z důvodu důkladnější analýzy vysvětlení ze stránek Homeopatického institutu můžeme odvodit, jaké vlastnosti by zmíněná „informace“ měla mít. Z uvedeného vysvětlení vyplývá, že nositelem informace je nejdříve *základní látka*. Při procesu ředění a protřepávání přestane být na *základní látku* vázána, zároveň se bude zvýrazňovat a jejím nositelem se stane ředidlo, tedy často destilovaná voda. V případě, že homeopatikum má formu cukrových kuliček, po nastříkání *potencovaného* roztoku na kuličky a vyschnutí kuliček se nositelem informace stane cukr. Po užití homeopatika pacientem má tato informace vyvolat v organismu reakci. Putování informace je tedy následující: z původní hmoty se dostane ve zvýrazněné podobě do vody, z ní do cukru a z něj do člověka, ve kterém zapůsobí na jeho obranný mechanismus. K zamyšlení je možné si položit otázku, zda existuje nějaký podobný jev zmapovaný přírodními vědami.

Dále z vysvětlení Homeopatického institutu vyplývá, že ze začátku je určitá síla informace přímo úměrná množství látky, která tuto informaci obsahuje. Síla informace je tedy vázaná na množství hmoty. Vyplývá to z toho, že informace obsažená v *základní látce* má převážet nad informacemi obsaženými v nečistotách. Při *potenciaci* už ale není možné ředit celý roztok obsahující informaci, protože při každém ředění by se objem roztoku zvětšil stokrát. Z roztoku se tedy vezme jen malá část, avšak na sílu informace to nemá mít vliv. Naopak má být výraznější než informace z ostatních látek. Zjistili jsme tedy, že ze začátku je síla informace přímo úměrná množství látky, která ji obsahuje, zatímco při *potenciaci* tomu tak už není. Opět je možné se zamyslet nad tím, zda nějaký jev spadající do kompetence přírodních věd má takové vlastnosti.

⁴⁹Srov. HRABÁK, Václav. O homeopatii: Může homeopatický lék fungovat? *Homeopatický institut* [online]. ©2017 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <http://homeoinstitut.com/ohomeopatii.html>

⁵⁰Srov. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 17.

2.2.1.2 Domácí výroba homeopatik

Platnost *principu potencie* má ještě jeden logický důsledek. Díky němu si každý může homeopatika téměř neomezeně rozmnožovat a vyrábět. Nejlépe to jde z tzv. *medicating potency*, což je lihem zakonzervovaný *potencovaný* roztok, který se používá pro výrobu homeopatických tablet, cukrových kuliček apod.⁵¹ Tyto roztoky je možné nakoupit⁵² a pak ředit a protřepávat tolikrát, dokud nebudeme mít takové množství, jaké chceme. Cena takto vyrobených homeopatik by pak byla nesrovnatelně nižší než cena, za jakou si lidé homeopatika běžně kupují.

2.2.2 Princip podobnosti

Vědecká komise britského parlamentu ve svém prohlášení z roku 2010 analyzuje možné zdůvodnění *principu podobnosti* pomocí jevu nazývaného „hormeze“, kdy fyziologický vliv toxických látek závisí na velikosti jejich dávky: látky, které jsou toxické ve větším množství, mohou být v malých dávkách prospěšné. Pro ilustraci tohoto jevu uvádí příklad, že dostatečně malá dávka karcinogenu může snižovat riziko rakoviny, zatímco při větší dávce se riziko rakoviny zvyšuje. Jevem hormeze někteří homeopati zdůvodňují korektnost *principu podobnosti*. Je však nesprávné vyvozovat obecné pravidlo z toho, že tento jev existuje pouze u některých látek. Dále nastává problém v případě, kdy se *proving* provádí s homeopatiky neobsahujícími žádnou částici *základní látky*. To je ovšem obvyklé, jak jsme uvedli v podkapitole 1.2. Hormeze je jev týkající se nenulových dávek a neposkytuje žádné vysvětlení toho, že by takováto homeopatika měla způsobovat symptomy „zdravým“ lidem a zároveň léčit tyto symptomy „nemocným“ lidem.⁵³

Vědecká komise dále uvádí, že není rozumné sdružovat „symptomy“ do kategorií nezávisle na jejich fyziologickém původu. Pro názornost můžeme zmínit, že je mnoho různých stimulujících látek. Mezi ně patří kofein, nikotin nebo amfetaminy, avšak pro vyvolání stimulace používají různých metabolických cest. Podle *principu podobnosti* by každý z těchto stimulantů měl v dostatečně nízké dávce působit proti nespavosti. Tento princip však nezohledňuje různost jejich působení. Navíc nespavost může být způsobena různými okolnostmi, například bolestí, hor-

⁵¹Srov. Frequently asked questions: What are medicating potencies? *Helios Homeopathy* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.helios.co.uk/contact/faqs>

⁵²Např. zde: <https://www.helios.co.uk/shop/belladonna>.

⁵³Srov. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 15.

monálními změnami, duševními nemocemi nebo změnou časového pásma. *Princip podobnosti* však nereflexuje ani důvody vzniku takovýchto potíží.⁵⁴

Dále se vědecká komise zabývá použitím *principu podobnosti* v praxi. Existují homeopatika pocházející z různých druhů slunečního záření nebo z cenných archeologických památek, například z Velké čínské zdi nebo Stonehenge. Komisi není jasné, jaké symptomy by měly být navozeny a následně léčeny těmito a podobnými produkty na základě *principu podobnosti*.⁵⁵

Vědecká komise na závěr konstatuje, že *princip podobnosti* má slabou oporu ve vědecké teorii a že tento princip neumožňuje věrohodné vysvětlení fyziologického způsobu účinku homeopatik. Dále uvádí, že toto je ustálený postoj lékařské vědy.⁵⁶ Tento názor převzal i uznávaný britský zdravotnický web National Health Service.⁵⁷

2.2.2.1 Nežádoucí účinky homeopatik

V následujícím textu se zamyslíme nad tím, co logicky vyplývá z platnosti *principu podobnosti*. Pro připomenutí: tento princip v praxi znamená, že pacienta, trpícího v důsledku nemoci určitými symptomy, léčíme pomocí látky, která u zdravého člověka podobné symptomy vyvolává. Z toho ovšem vyplývá, že pokud například při léčbě nějakého člověka dojde k chybnému stanovení homeopatika pro léčbu, toto homeopatikum místo léčení u daného člověka může vyvolat symptomy, které byly pozorovány při *provingu*. Protože tyto symptomy mohou být velice závažné, z platnosti *principu podobnosti* vyplývá riziko vážných nepříznivých účinků homeopatie.⁵⁸

Někteří výrobci nebo provozovatelé homeopatie se vyjadřují k jejím možným vedlejším účinkům. Významný řecký homeopat George Vithoulkas na svém webu uvádí, že kvůli vysokému ředění nejsou homeopatika nebezpečná, nicméně špatně zvolené homeopatikum může mít menší vedlejší účinek.⁵⁹ Jako příklad takového

⁵⁴Srov. tamtéž.

⁵⁵Srov. tamtéž.

⁵⁶Srov. tamtéž, s. 16.

⁵⁷Srov. Homeopathy: What can we conclude from the evidence? Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>

⁵⁸Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 209.

⁵⁹Srov. Homeopathic Medicine – Frequently Asked Questions: Are the Homeopathic Remedies dangerous? *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. © 2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.vithoulkas.com/homeopathy/faq>

vedlejšího účinku uvádí přesunutí bolesti hlavy z pravé strany na levou.⁶⁰ Největší světový výrobce homeopatik Boiron ovšem na svých internetových stránkách uvádí, že homeopatika nemají dosud známé nežádoucí účinky.⁶¹ Další výrobce homeopatik, firma Dr. Reckeweg, nepřítomnost jakýchkoliv nežádoucích účinků a absolutní bezpečnost přípravků zdůvodňuje tím, že došlo k dostatečně velkému ředění.⁶² Na stránkách Akademie klasické homeopatie nacházíme tvrzení, že „homeopatické léky nikdy nevyvolávají vedlejší nebo nežádoucí účinky“⁶³ a že „dosud nejsou známy žádné vedlejší nežádoucí účinky homeopatik“.⁶⁴ Homeopatická lékárna „Přímětická“ na svých internetových stránkách tvrdí, že homeopatie je naprosto bezpečná a bez vedlejších účinků, protože homeopatika neobsahují účinné látky, ale pouze léčivé informace.⁶⁵

Již bylo uvedeno, že se *proving* obvykle provádí na homeopatikách neobsahujících nic ze *základní látky* použité při jejich výrobě. Pokud by při *provingu* nebyly pozorovány žádné symptomy, neměli by homeopati žádné vodítko pro předepisování správných homeopatik.

Předchozími řádky bylo dokázáno, že pokud platí *princip podobnosti* a jestliže je tento princip v praxi správně realizován, homeopatika by měla mít nežádoucí účinky. Argument, že homeopatika nemají nežádoucí účinky z důvodu absence *základní* (někdy i toxické) *látky*, zní sice smysluplně, ale opravdu dává smysl jen za předpokladu, že základní princip homeopatie, tedy *princip podobnosti*, neplatí přinejmenším v té podobě, v jaké je v praxi realizován. Vždyť už při *provingu* mají být pozorovány nějaké symptomy i v případě homeopatik neobsahujících vůbec nic ze *základní látky*. Když tedy někteří homeopati nebo výrobci homeopatik tvrdí, že homeopatika nemají nežádoucí účinky, implicitně tím popírají plat-

⁶⁰Srov. Homeopathic Medicine – Frequently Asked Questions: What are the side-effects of the Homeopathic Remedies? *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. © 2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.vithoulkas.com/homeopathy/faq>

⁶¹Srov. Nejčastější dotazy (FAQ): Kdo může užívat homeopatické léky? *BOIRON CZ* [online]. © 2009–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/29-nejcastejsi-dotazy-faq>

⁶²Srov. What is homeopathy. *Reckeweg India* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.reckeweg-india.com/what-is-homeopathy.php>

⁶³Výhody homeopatie. *Budte zdraví – klasická homeopatie* [online]. © 2012–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.budtezdravi.cz/cz/akademie-homeopatie/vyhody-homeopatie/>

⁶⁴FAQ – často kladené otázky: Mají homeopatika také nějaké vedlejší účinky? *Budte zdraví – klasická homeopatie* [online]. © 2012–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.budtezdravi.cz/cz/akademie-homeopatie/faq-casto-kladene-otazky/>

⁶⁵Srov. Homeopatický Manuál©. *Kezdravi.cz* [online]. © 2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.kezdravi.cz/clanky/homeopaticky-manual>

nost základního homeopatického *principu podobnosti*. Zdůvodňování neexistence nežádoucích účinků homeopatik absencí *základní látky* v nich by bylo korektní v případě, že by homeopatie neúčinkovala.

Připomeňme, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo, jak jsme zjistili v oddílu 2.1.3, což znamená, že z jejího pohledu homeopatie neúčinkuje. Proto pro klasickou medicínu nepřinese žádný podstatný výsledek *proving* realizovaný na homeopatikách neobsahujících jedinou částici ze *základní látky* a dále takováto homeopatika nepředstavují přímé riziko⁶⁶ pro toho, kdo je užívá. Zastánci homeopatie však tvrdí, že homeopatie nějakým způsobem účinkuje. Pokud je to pravda, její účinkování a ověřování její funkčnosti by muselo být na bázi spadající mimo kompetence přírodních věd. V tom případě by ale homeopati měli přiznat přímé riziko pro uživatele homeopatik neobsahujících žádnou částici *základní látky*.

2.2.2.2 Zkušenost mimo kompetenci přírodních věd

Reálnost přímého rizika nežádoucích účinků homeopatik je podpořena svědectvím uvedeným na stránkách známého karmelitánského kněze Vojtěcha Kodeta. V něm žena, která je povoláním farmaceutka a nějakou dobu užívala homeopatika a doporučovala je v lékárně, popisuje, jak se u ní objevily vážné zdravotní problémy. Po čase zjistila, že tyto problémy přesně odpovídají symptomům vyvolávaným u zdravého člověka právě těmi homeopatiky, která po léta užívala.⁶⁷

Neznamená to sice důkaz, že se *princip podobnosti* nějakým způsobem reálně projevuje (mohlo jít třeba o shodu okolností), ale ve svědectví je další okolnost naznačující, že zde v tomto případě mohlo jít o skutečný vliv způsobený homeopatií, který by však už nespadal do kompetence přírodních věd. Žena se snažila léčit nejrůznějšími prostředky klasické medicíny, avšak nic z toho nepomohlo. Pak poprosila o modlitbu kněze. Při ní vyšlo najevo, že za problémy stojí „konkrétní démon homeopatie“.⁶⁸ Po modlitbě za rozvázání a zrušení tohoto pouta a po zjiš-

⁶⁶Přímým rizikem máme na mysli riziko újmy bezprostředně způsobené homeopatikem, například možná otrava toxickými látkami. Naproti tomu nepřímé riziko znamená možnost újmy nepřímo způsobené užíváním homeopatika. Konkrétně si pod tím můžeme představit například odložení nebo vynechání účinnější léčby, která je k dispozici. Takové opomenutí může mít i trvalé následky.

⁶⁷Srov. Homeopatie (svědectví). Vojtěch Kodet [online]. © 2020, 2. 2. 2012 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.vojtechkodet.cz/svedectvi/homeopatie-svedectvi.html>

⁶⁸Padlí andělé mohou při působení na lidi preferovat využívání různých vlivů, podle nichž je můžeme označovat: „démon homeopatie“, „démon pornografie“ apod. Podobným způsobem lidem páchajícím nedovolenou činnost říkáme „lichvář“, „násilník“ apod. Srov. Moje zkušenost

tění souvislosti mezi ženinými zdravotními problémy a *obrazem homeopatik*, která dříve užívala, její problémy ustoupily.⁶⁹

2.3 Nežádoucí účinky homeopatie

V pododdílu 2.2.2.1 jsme se věnovali možnému přímému riziku nežádoucích účinků homeopatik neobsahujících žádnou částici *základní látky*. Zjistili jsme, že z pohledu klasické medicíny neexistuje přímé riziko pro uživatele těchto homeopatik. Nyní budeme věnovat pozornost přímému riziku v případě homeopatik obsahujících nějaké částice *základní látky*. Z úvahy v oddílu 2.2.1 už víme, že takováto homeopatika mají *potenci* nižší než 12 CH. Zaměříme se také na nepřímá rizika homeopatie.

V roce 2010 vydala zprávu vládní agentura Spojených států amerických FDA (Food and Drug Administration), což je Úřad pro kontrolu potravin a léčiv. Varovala v ní spotřebitele, aby přestali svým dětem dávat homeopatické tablety od firmy Hyland's, které mají přinést úlevu při růstu zubů. Důvodem bylo zdravotní riziko pro děti, neboť v těchto tabletách byl při testování detekován jedovatý rulík zlomocný. Navíc FDA obdržela zprávy o dětech užívajících tyto tablety, které měly zdravotní problémy odpovídající tomu, co způsobuje otrava rulíkem zlomocným.⁷⁰ Agentura FDA v roce 2016 na uvedenou zprávu navázala a opět vyzvala spotřebitele, aby tablety a gely určené na úlevu při růstu zubů svým dětem nedávali kvůli zdravotnímu riziku.⁷¹ V roce 2017 opět FDA informovala, že při laboratorní analýze bylo znovu v tabletách určených k úlevě při růstu zubů nalezeno takové množství rulíku zlomocného, které občas výrazně překračovalo jeho koncentraci uvedenou na etiketě.⁷²

s homeopatií. *Milujte se!* Vranov nad Dyjí, 2020, **XIV**(52), 37. ISSN 1802-4327, s. 37.

⁶⁹Srov. Homeopatie (svědectví). Dostupné z: <http://www.vojtechkodet.cz/svedectvi/homeopatie-svedectvi.html>.

⁷⁰Srov. Hyland's Homeopathic Teething Tablets: Questions and Answers. *U.S. Food and Drug Administration* [online]. 11/28/2017 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/consumers/consumer-updates/hylands-homeopathic-teething-tablets-questions-and-answers>

⁷¹Srov. FDA warns against the use of homeopathic teething tablets and gels. *U.S. Food and Drug Administration* [online]. 10/03/2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-warns-against-use-homeopathic-teething-tablets-and-gels>

⁷²Srov. FDA confirms elevated levels of belladonna in certain homeopathic teething products. *U.S. Food and Drug Administration* [online]. 03/28/2018 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-confirms-elevated-levels-belladonna-certain-homeopathic-teething-products>

Americké Národní středisko pro komplementární a integrované zdraví, zkráceně NCCIH (National Center for Complementary and Integrative Health), které je vládní institucí, na svých stránkách informuje o homeopatii. Uvádí tam, že byly zaznamenány nepříznivé zdravotní účinky homeopatik, která kvůli nízkému ředění obsahují částice ze *základní látky*.⁷³

Systematická revize z roku 2012, vyhodnocující množství záznamů o účincích homeopatik, došla k závěru, že homeopatika mohou pacientům uškodit přímo (například kvůli jedovatým látkám, které obsahují) i nepřímo (nahrazením klasické léčby homeopatií).⁷⁴

Respektovaný britský zdravotnický web uvádí, že homeopatika jsou obecně bezpečná a že riziko vážných nežádoucích účinků je považováno za nízké. Některá homeopatika mohou nicméně obsahovat látky, které nejsou bezpečné.⁷⁵

Metaanalýza z roku 2016 dospěla k výsledku, že četnost nežádoucích účinků při homeopatické léčbě je srovnatelná s četností nežádoucích účinků v případě léčby klasickou medicínou a placebem.⁷⁶

Shrneme-li informace uvedené v této podkapitole, můžeme konstatovat, že z pohledu přírodních věd je riziko nežádoucích účinků homeopatie nízké, ale zároveň nenulové. Ostražitost je vhodná u homeopatik s *potencí* nižší než 12 CH, která byla vyrobena z nebezpečných látek. Je třeba si také dát pozor na to, aby v případě možnosti účinné léčby klasickou medicínou nebyla tato léčba nahrazena homeopatickou léčbou.

⁷³Srov. Homeopathy: What the Science Says About Safety and Side Effects of Homeopathy. *National Center for Complementary and Integrative Health* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://nccih.nih.gov/health/homeopathy>

⁷⁴Srov. POSADZKI, P., A. ALOTAIBI a E. ERNST. Adverse effects of homeopathy: a systematic review of published case reports and case series. *International Journal of Clinical Practice*. 2012, **66**(12), 1178-1188. DOI: 10.1111/ijcp.12026. ISSN 13685031. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/ijcp.12026>

⁷⁵Srov. Homeopathy: Is it safe? *NHS* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>

⁷⁶Srov. STUB, Trine, Frauke MUSIAL, Agnete A. KRISTOFFERSEN, Terje ALRÆK a Jianping LIU. Adverse effects of homeopathy, what do we know? A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Complementary Therapies in Medicine*. 2016, **26**, 146-163. DOI: 10.1016/j.ctim.2016.03.013. ISSN 09652299. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0965229916300383>

Kapitola 3

Má homeopatie okultní pozadí?

Po přečtení předchozí kapitoly by se mohlo zdát, že už nemá význam ohledně homeopatie vést další diskusi. V podkapitole 2.2 jsme totiž uvedli, že není známé žádné vědecké zdůvodnění mechanismu účinku homeopatie. Navíc pokusy o vědecké vysvětlení jejího účinkování vedly k rozporu se zavedenými koncepty v chemii a fyzice. Nejzávažnější z hlediska smysluplnosti další diskuse je závěr z oddílu 2.1.3, který říká, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo. Klasická medicína tedy tvrdí, že homeopatie neúčinkuje. Proč se tedy dále zabývat něčím, co neúčinkuje a jehož mechanismus při hlubším rozboru nedává smysl?

3.1 Kompetence přírodních věd

Aby bylo jasné, co jsme v kapitole 2 o homeopatii zjistili, zkusíme přiblížit, co mají přírodní vědy v kompetenci a co už nikoliv.

Na světě jsou jen v katolické církvi stovky tisíc osob, které svůj život zasvětily výhradně Bohu a kvůli Bohu se zřekly manželství. Dále jsou na světě minimálně stovky milionů lidí, které jsou o existenci Boha přesvědčeny. Přesto tyto skutečnosti přírodní vědy nemohou považovat za důkaz existence Boha. Jsou to totiž postoje nebo zkušenosti lidí, jejichž správnost není přírodními vědami ověřitelná ani vyvratitelná.

Také u zázraků uznaných katolickou církví mohou přírodní vědy nanejvýš konstatovat, že jsou pomocí přirozených jevů nevysvětlitelné. Nejsou však kompetentní prohlásit, kdo nebo co je příčinou těchto jevů. Můžeme to demonstrovat na obrazu Panny Marie, který vznikl v roce 1531 poblíž mexického města Guada-

lupe, jež je dnes součástí hlavního města Mexico City. Obraz se nachází na indiánském oděvu jménem tilma, který se do čtyřiceti let rozpadá, přesto je naprosto zachovalý i dnes po téměř pěti stech letech. Kresba je pouze na povrchu, nevptává dovnitř, nenese žádné stopy tahů štětce, navíc barviva se nepodařilo identifikovat a nepodobají se ničemu, co se v malířské technice používá. Barvy podobně jako perleť mění svůj odstín v závislosti na vzdálenosti a úhlu pozorovatele. Pozoruhodné jsou oči Panny Marie. V zornicích byly až ve 20. století objeveny obrazy dvanácti postav. Kromě jedné postavy nejsou viditelné lidským okem, přesto jsou zobrazeny se sférickým zkreslením, jaké musí mít obraz na kulové ploše. Navíc tři postavy jsou reprodukovány v obou očích, ale jejich rozměry jsou různé podle toho, jak blízko nebo daleko se daná osoba nacházela od levého nebo pravého oka. Vědecká komise, která obraz zkoumala, dospěla v roce 1979 k závěru, že jej není možno vědecky vysvětlit.¹ Vznik obrazu má jistě nějakou příčinu, ale vědecká komise o ní nehovoří, protože jí to nepřísluší. Tuto příčinu, případně celou událost zjevení Panny Marie v Guadalupe, je však možné zkoumat z teologického hlediska. Teologové už jsou kompetentní se vyjádřit k tomu, zda příčinou těchto záležitostí je přímý Boží zásah. Ovšem jejich závěr bude kvalitativně odlišný od přírodovědeckého empirického důkazu.

Podle vědeckých kritérií dále nelze uznat za funkční například modlitbu nebo černou magii, přestože v jejich účinnost mnoho lidí věří a nejen křesťané jsou o jejich účinnosti přesvědčeni. Důvod spočívá v tom, že modlitba ani černá magie neúčinkují na bázi přírodních zákonů, jejichž zkoumání je v kompetenci přírodních věd. Nelze také prokázat příčinnou souvislost mezi modlitbou nebo magickým rituálem a následnou událostí i v případě, že jsme přesně takovou událost chtěli. Protože modlitby, resp. černá magie, něco žádají od Boha, resp. od démonů, kteří se nacházejí mimo kompetenci přírodních věd a neřídí se podle opakujících se přírodních jevů, přírodní vědy nejsou schopny jejich účinnost potvrdit, avšak ani vyvrátit.

Přírodní vědy pro potvrzení účinnosti homeopatické léčby vyžadují, aby léčba opakovaně a ve statisticky významném množství případů zabírala lépe než placebo. Pokud by homeopatika působila zlepšení stavu jen někdy a jen u někoho bez jakékoli pravidelnosti, podle kritérií přírodních věd nelze takovou léčbu prokázat a uznat za funkční.

¹Srov. MINÁŘ, Rudolf a Pavel ZÁCHVĚJ. Tilma z Guadalupe: Zjevení Panny Marie v Mexiku. *Pojď si sáhnout na Boha* [online]. 2004 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: http://web.katolik.cz/feeling/1_6.htm

3.2 Rozšíření homeopatie

Vraťme se nyní k otázce, zda má smysl zabývat se dále homeopatií, která podle klasické medicíny není účinnější než placebo. Nebylo sice prokázáno, že homeopatia opakovaně a ve statisticky významném množství případů účinkují lépe než placebo, ale mnoho lidí se domnívá, že jim homeopatická léčba zabrala. Přes 200 milionů lidí po celém světě běžně užívá homeopatika,² například ve Francii je pravidelných uživatelů homeopatik přes 40 % obyvatel,³ což je kolem 27 milionů lidí. Vzhledem k tomu, kolik lidí homeopatika pravidelně užívá, je smysluplné se homeopatií dále zabývat. Mnoho lidí tedy nejspíš má zkušenost, že se jim po užití homeopatik zlepšil zdravotní stav. Možná vysvětlení těchto zkušeností jsou v oddílu 2.1.5. Nelze prokázat, zda všechny tyto zkušenosti mají zmíněná nebo jim podobná vysvětlení, nebo zda přece jenom u některých z obrovského množství uživatelů homeopatik tato léčba opravdu účinkovala.

Zabývat se dále homeopatií má smysl také kvůli tomu, že tato léčebná metoda existuje už více než dvě stě roků. Pokud by nebyla aspoň nějakým způsobem účinnější než placebo, je otázkou, zda by její praxe spíše nezanikla, než aby se rozšířila do dnešních celosvětových rozměrů. Po celém světě také působí množství lékařů s vystudovanou medicínou, kteří se věnují homeopatii. Například na Mezinárodní škole klinické homeopatie CEDH (Centre d'Enseignement et de Développement de l'Homéopathie), na které se mohou vzdělávat lékaři, farmaceuti a kliničtí psychologové,⁴ bylo od roku 1972 vyškoleny více než třicet tisíc profesionálů v uvedených zdravotnických profesích.⁵ V České republice také pracují lékaři praktikující homeopatii, z nichž někteří jsou členy Homeopatické lékařské asociace⁶ nebo České lékařské homeopatické společnosti.⁷

²Srov. Homeopathy use around the world. *HRI* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.hri-research.org/resources/essentialevidence/use-of-homeopathy-across-the-world/>

³Srov. Regulation and prevalence of homeopathy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Regulation_and_prevalence_of_homeopathy

⁴Srov. CEDH – Centre d'Enseignement et de Développement de l'Homéopathie. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. ©2007–2020, 4. červenec 2018 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/951-cedh-centre-d-enseignement-et-de-developpement-de-l-homeopathie>

⁵Srov. *CEDH* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.cedh.org/worldwide>

⁶Srov. Rada HLA. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. ©2007–2020, 22. srpen 2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/1294-rada-hla>

⁷Srov. O nás: Výbor ČLHS. *Česká lékařská homeopatická společnost* [online]. ©2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.clhs.cz/o-nas/>

Jelikož je tato diplomová práce psaná na teologické fakultě, je důležitá zejména otázka rozšíření homeopatie mezi křesťany, obzvláště mezi katolíky. V křesťanském prostředí je homeopatie poměrně kontroverzní záležitostí, názory na její vhodnost nebo nevhodnost pro křesťana se velmi různí. Proto je dost obtížné získat informace o konkrétních katolících užívajících homeopatika. Autor této diplomové práce však zná praktikující katolíky s kladným postojem k homeopatii, ovšem z pochopitelných důvodů jejich totožnost zůstane skryta. Mezi aktivními praktikujícími katolíky jsou nejen uživatelé homeopatik, ale také terapeuti pomáhající pacientům pomocí homeopatie.⁸

Vzhledem k tomu, co bylo o rozšíření a praktikování homeopatie uvedeno v posledních dvou podkapitolách 3.1 a 3.2, je i přes závěr klasické medicíny ohledně účinnosti (nebo spíše neúčinnosti) homeopatik legitimní připustit, že v souvislosti s homeopatií se někdy projevují její účinky.

3.3 Spirituální aspekty homeopatie

Jestliže homeopatika někdy účinkují, musí pro to existovat nějaký důvod. Na začátku kapitoly 3 jsme uvedli, že není známo žádné vědecké zdůvodnění mechanismu účinku homeopatie. Přihlédneme-li k tomu, jak velká je šance na nalezení vědeckého vysvětlení problému *potenciace* nežádoucích látek, který jsme diskutovali v pododdílu 2.2.1.1, je smysluplné pokusit se hledat důvod pro možnou účinnost homeopatik mimo oblast kompetence přírodních věd.

3.3.1 Historie vzniku homeopatie

Zázemí případného působení homeopatik mohou poodhalit okolnosti vzniku homeopatie. Kořeny této léčebné metody jsou důležité, nicméně nelze z nich vyvozovat jednoznačný závěr. Již jsme uvedli, že zakladatelem homeopatie je německý lékař Samuel Hahnemann (1755–1843). Osoba zakladatele je do jisté míry důležitá pro posouzení jeho díla. Zaměříme se zejména na duchovní aspekty související s Hahnemannem a homeopatií.

⁸Srov. NĚMCOVÁ, Daniela. *Vybrané metody alternativní medicíny v kontextu spirituální teologie. Křesťanské chápání nemoci a zdraví duše a těla*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Cyrilometodějské teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie. Vedoucí práce Marta Cincialová. s. 108–110.

Karmelitánský kněz Vojtěch Kodet ve své publikaci, která má nihil obstat,⁹ uvádí, že Hahnemann „byl zapojen do ezotericko-iniciační tradice svobodného zednářství, byl silně ovlivněn gnostickým učením a měl pohrdavý vztah k Ježíši Kristu“.¹⁰ Byl také přímo členem zednářských lóží.¹¹ Tento německý lékař ve svém díle *Organon*, v němž vyložil teorii a praxi homeopatie, uvádí, že homeopatie je „božská“ metoda a „spásná pravda“, kterou mu zjevil samotný bůh. Boha nazývá „Velký duch“, „Stvořitel“ a „Pramen Lásky“. Tím ale nemyslí Boha křesťanů, neboť ve svém díle deklaruje svoji blízkost Konfuciovi a Ježíše nazývá snílkem a fanatikem.¹²

Hahnemann se inspiroval také tzv. magnetismem neboli mesmerismem, metodou léčení svého přítele Mesmera, který zastával panteistický obraz světa, spojený s vírou v astrologii. Hahnemann této metodě připisoval stejný božský původ jako homeopatii.¹³ V *Organonu* uvádí, že léčivá síla, kterou mesmerismus využívá, je zázračným, nedocenitelným darem Božím člověku.¹⁴ Franz Mesmer věřil, že tuto neviditelnou sílu si mohou lidé předávat za účelem léčení.¹⁵

Choroby podle Hahnemanna nevznikají na orgánové nebo buněčné úrovni, ale jsou projevem porušeného ducha, porušené životní síly *dynamis*. Homeopatická léčba směřuje k uzdravení této životní síly, což má následně vést i k uzdravení hmotného těla.¹⁶ V Hahnemannově díle postupně převládly vitalistické, mystické koncepce o chronických chorobách a o duchovní podstatě účinku léčiv, které se však v jeho učení vyskytují už od počátku.¹⁷

Informace o postoji Hahnemanna ke křesťanství je nutné vzít v potaz, nicméně neplyne z nich tak radikální závěr, jako například že homeopatie je od ďábla. Vždyť mnoho věcí, které denně užíváme, pochází od lidí, kteří se otevřeně staví proti Ježíši Kristu. Není to však důvodem pro to, abychom všechny tyto věci

⁹Nihil obstat (latinsky „nic nebrání“) vyjadřuje, že kniha není v rozporu s katolickou vírou nebo morálkou.

¹⁰KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Katecheze do kapsy. s. 19.

¹¹Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 23.

¹²Srov. KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 19–20.

¹³Srov. tamtéž, s. 20.

¹⁴Srov. HAHNEMANN, Samuel. *Organon of Medicine*. § 288.

¹⁵Srov. HUTCHINSON, Vann a Sandy HUTCHINSON. *Homeopathy: Medical Treatment or Demonic Gateway?* Vann Hutchinson Ministries, ©2016, s. 15.

¹⁶Srov. KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 21.

¹⁷Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 27.

přestali používat, protože pak bychom nemohli rozumným způsobem existovat. Nicméně stále je dobré mít na paměti, že možná účinnost homeopatik musí mít nějaký zdroj. Studium dalších souvislostí týkajících se homeopatie se pokusíme kvalitu tohoto zdroje posoudit.

3.3.2 Životní síla *dynamis* a New Age

V oddílu 3.3.1 jsme uvedli, že podle Hahnemanna choroby vznikají narušením životní síly *dynamis*. Souvislost této životní síly s homeopatiky má být následující: Při protřepávání se léčivu dodává energie, má do něj vstupovat kosmická síla.¹⁸ Tato energie pak má narušenou životní sílu opět uvést do rovnováhy. Takovýto model vzniku chorob a jejich léčení působí z dnešního pohledu podivně. Je však potřeba vzít v úvahu, že tuto teorii Hahnemann zformuloval na začátku 19. století. Vyjádřil ji samozřejmě pojmy srozumitelnými pro tehdejšího člověka. Pro nás je podstatné, jakého charakteru jsou *dynamis* a kosmická síla, tedy jaké jevy si můžeme pod těmito pojmy představit.

V podkapitole 1.3 jsme uvedli, že možným vysvětlením pojmu *dynamis* by mohl být komplexní obranný mechanismus člověka zahrnující všechny lidské roviny, včetně fyzické a psychické. Nenašli jsme však přírodovědecké vysvětlení toho, jak by mohla homeopatika ovlivnit tento komplexní obranný mechanismus člověka nad rámec placebo efektu.

Nabízí se však jiné vysvětlení působení homeopatik, když připustíme, že *dynamis* a kosmická síla jsou spirituální povahy. Je zde totiž významná shoda se silami čchi z tradiční čínské medicíny, pránou z ájurvédské medicíny nebo univerzální kosmickou energií zmiňovanou stoupenci hnutí New Age,¹⁹ jak je uvedeno

¹⁸Srov. KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 21.

¹⁹V knize VELLA, Elias. *Ježíš – lékař těla i duše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006 její autor o New Age uvádí, že je velmi těžké podat jeho přesnou definici. New Age přirovnává k vysavači, který posbívá všechno, co najde na zemi, a potom to smíchá. V New Age najdeme smíchané všechny styly myšlení a filozofických směrů, včetně hinduismu nebo křesťanství. (Srov. s. 279.) Dále v knize píše, že New Age může být pro křesťanství velmi nebezpečné, protože v učení tohoto hnutí není Ježíš Kristus jako Spasitel vůbec zapotřebí. Není však možné říct, že všechno, co New Age hlásá, je špatné. Křesťanství a New Age se mohou shodnout na některých tématech. Jsou jimi například starost o osobní svobodu a zralost nebo ochrana životního prostředí. (Srov. s. 287.)

V dokumentu PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Ježíš Kristus, nositel živé vody: Křesťanské zamýšlení nad New Age*. Praha: Česká biskupská konference, 2003 je uvedeno, že by bylo chybné považovat vše, co je spojeno s New Age, jen za dobré nebo špatné. (Srov. s. 11.) Dále tam je, že „způsob myšlení, který stojí u základů religiozity New Age, je ve svém celku těžko smířitelný s křesťanským učením a spiritualitou.“ (s. 11)

v článku o homeopatii v časopise *Triple Helix*²⁰ určeném pro křesťanské lékaře, který vydává Křesťanská lékařská asociace sdružující více než čtyři tisíce lékařů a kolem tisíce mediků ve Velké Británii.²¹

V dokumentu Papežské rady pro kulturu a Papežské rady pro mezináboženský dialog s názvem „Ježíš Kristus, nositel živé vody“, pojednávajícím o hnutí New Age, je uvedeno, že podle tohoto hnutí se zdroj našeho uzdravení nachází v našem nitru a můžeme se k němu dostat pomocí naší vnitřní nebo kosmické energie.²² Když si za „zdroj našeho uzdravení“ dosadíme „*dynamis*“ a za „kosmickou energii“ „kosmickou sílu“, o nichž jsme pojednávali v tomto oddílu, vidíme velkou podobnost mezi Hahnemannovou představou uzdravování pomocí homeopatik a tím, co zastává New Age.

Křesťan, který by vědomě či nevědomě praktikováním homeopatie zaujal postoj New Age, že zdroj uzdravení je v jeho nitru a že je přístupný pomocí jisté kosmické energie, je ve velkém duchovním nebezpečí. Zdrojem uzdravení a spásy pro křesťana je Ježíš Kristus, který by se u křesťana zastávajícího zmíněný postoj mohl dostat na vedlejší kolej.

Papežský dokument „Ježíš Kristus, nositel živé vody“ dále uvádí, že New Age propaguje široký okruh praktik, mezi nimiž jmenuje i homeopatii.²³ Je to pochopitelné vzhledem k podobnosti výše uvedeného pohledu New Age na uzdravování a Hahnemannovy představy o účinkování homeopatik. Známý exercitátor, exorcista a spisovatel Elias Vella vztah New Age a křesťanství hodnotí tak, že „ne všechno v New Age je špatné, jestliže však bereme New Age jako celek, je s křes-

Dokument také předkládá sérii otázek, na jejichž odpovědích se křesťanství a New Age rozchází: Bůh je bytost, se kterou navazujeme vztah, nebo je něčím, co lze použít, silou k tomu, abychom byli mocnější? Existuje jediný Ježíš Kristus, nebo jich jsou tisíce? Lidská bytost: existuje jediná univerzální bytost, nebo mnoho jednotlivců? Spasíme se sami, nebo je spása nezaslouženým Božím darem? Pravdu tvoříme, nebo ji přijímáme? Modlitba a meditace: obracíme se k sobě samým, nebo k Bohu? Máme snahu popírat hřích, nebo jeho existenci přijímáme? Jsme povzbuzováni k odmítnutí utrpení a smrti, nebo k jejich přijetí? Je třeba se sociálně angažovat, nebo nikoli? Je naše budoucnost vepsána ve hvězdách, nebo ji musíme pomáhat tvořit? (Srov. s. 49–55.)

²⁰Srov. SMITH, George. Homeopathy. *Triple Helix*. London: Christian Medical Fellowship, 2003, 7(24), 5–7. ISSN 1460-2253. Dostupné také z: http://admin.cmf.org.uk/pdf/helix/sum03/helix_24.pdf. s. 6.

²¹Srov. Christian Medical Fellowship. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Medical_Fellowship

²²Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Ježíš Kristus, nositel živé vody: Křesťanské zamýšlení nad New Age*. s. 20.

²³Srov. tamtéž.

tanstvím neslučitelné.²⁴ Z těchto informací nutně nevyplývá, že homeopatie je neslučitelná s křesťanstvím, nicméně na místě je velká ostražitost.

Možnost duchovního rozměru homeopatie, blízkého spiritualitě New Age, podporuje také tvrzení v knize karmelitána Vojtěcha Kodeta. Píše tam, že homeopatie slibuje „vedení člověka do harmonie s přírodou a kosmickými silami. [...] Tím se stává jakýmsi náboženským systémem bez Boha. Homeopatie tedy není přirozenou a přírodní metodou léčby, ale uceleným filozoficko-náboženským systémem s okultními rysy. Český propagátor homeopatie Jiří Čehovský na svých stránkách otevřeně píše, že právě religiózní podstata homeopatie je nejlepší zárukou toho, že se tato metoda bude dál šířit a zlepšovat život stále většího počtu lidí.“²⁵

Pro křesťany užívající homeopatiku je zde tedy výzva k zamyšlení a poctivému rozlišování s využitím rozumu i modlitby, zda jimi užívané přípravky nejsou ovlivněny duchovními silami neslučitelnými s křesťanstvím. Tito křesťané by si také měli dát pozor na to, zda při udržování svého zdraví nedávají příliš velkou váhu svým vlastním schopnostem a homeopatii na úkor důvěry Ježíši Kristu a léčby s využitím prostředků s prokázanou účinností.

3.3.3 Možné okultní pozadí výroby homeopatik

Opakované ředění a protřepávání, realizované při výrobě homeopatik, nemá žádný přírodními vědami prokázaný vliv na účinnost homeopatik kromě toho, že v rozkladu postupně ubývají částice *základní látky*. Neznačená to sice, že přírodovědecké vysvětlení tohoto postupu nemůže být nalezeno někdy v budoucnosti, ale nabízí se ještě jiné vysvětlení. Opakované ředění a protřepávání totiž může být formou rituálu, který má na lék působit.²⁶ Při rituálu je samozřejmě také důležitý úmysl toho, kdo jej vykonává. Ředění a protřepávání však často dělají stroje. Ovšem tyto stroje byly vyrobeny a zprovozněny s určitým úmyslem, takže skutečnost, že homeopatika jsou často vyráběná stroji, nevylučuje možné rituální ovlivnění těchto přípravků.

S výrobou homeopatik také souvisí následující svědectví. Jedna žena, která pracovala ve významné homeopatické laboratoři ve Francii, se podělila o své zkušenosti. Při přijímacím pohovoru se jí tehdejší ředitel a zakladatel podniku zeptal, v jakém znamení zvěrokruhu se narodila. S její znalostí byl spokojen a dále si přál

²⁴VELLA, Elias. *Ježíš – lékař těla i duše*. s. 288.

²⁵KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 20.

²⁶Srov. RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* 2. vyd. Albrechtice: Křesťanský život, © 2008, s. 51.

vědět, zda byla médiem, tedy zda komunikovala s duchovním světem. Po kladné odpovědi jí svěřil tajemství, jaké praktiky využívají. Výzkum nových typů léčby probíhal během seancí prostřednictvím osob provozujících okultismus. Tyto osoby sloužily jako média pro komunikaci s duchy.²⁷ Toto svědectví je ukázkou toho, co se může odehrávat při výrobě homeopatik, nicméně o této výrobě nevypovídá obecně. Vzhledem ke skutečnosti, že výroba homeopatik je technicky možná téměř pro každého, je skoro jisté, že existují také homeopatika vyráběná bez okultních okolností podobných těm, které jsou popsány ve svědectví.

3.3.4 Homeopatická magie

V tomto oddílu se budeme zabývat možným duchovním vysvětlením principu podobnosti. V oddílu 2.2.2 jsme zjistili, že tento homeopatický princip má slabou vědeckou oporu. V souladu s tímto názorem je i článek v křesťanském lékařském časopise Triple Helix, v němž se uvádí, že princip „podobné se má léčit podobným“ je zcela v rozporu s tradičními principy medicíny.²⁸ Na tom nic nemění ani argumentace homeopatů pomocí očkování nebo imunizace,²⁹ protože nejsou vědecky porovnatelné s homeopatií.³⁰ Jde totiž o principiálně zcela rozdílné záležitosti. Při očkování jsme schopni prokázat vznik protilátek v krvi očkovaného organismu, zatímco po podání homeopatického léku žádné protilátky proti podanému léku nezjistíme. Zjistit je ani nemůžeme, protože homeopatikum na rozdíl od očkování nevyvolává nemoc, kterou má léčit, nýbrž má pouze způsobovat podobné příznaky jako léčená nemoc. Navíc pro přípravu homeopatik se také používají látky, se kterými lidský organismus vůbec nereaguje, jako například grafit nebo zlato, proto tyto látky nejsou schopny vyvolat v organismu jakoukoliv tvorbu protilátek.³¹

Vysvětlení *principu podobnosti* na bázi přírodních věd jsme nenašli. Na zvážení proto nabídneme možné vysvětlení tohoto principu z duchovní oblasti. Existuje totiž homeopatická magie,³² která také bývá nazývána napodobovací, imitativní

²⁷Srov. BOPP, H. J. *Homeopathy*. Down, North Ireland: World of Life, 1984, s. 8.

²⁸Srov. SMITH, George. *Homeopathy*. s. 6.

²⁹Imunizace pro posílení imunitního systému využívá části mikroorganismů, obvykle pouze molekuly, zatímco očkování využívá mikroorganismy celé, avšak oslabené nebo mrtvé.

³⁰Srov. SMITH, George. *Homeopathy*. s. 6.

³¹Srov. RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* s. 51.

³²V tomto slovním spojení slovo „homeopatická“ nemá význam přímo narážející na léčebnou metodou homeopatie ve smyslu, že homeopatie je magická léčebná metoda. Spojení „homeopatická magie“ spíše vzniklo převzetím významu: jako se podle homeopatie léčí podobné

či mimetická,³³ což je typ magie, podle které podobné plodí zase podobné: vylití vody na zem přinese déšť, probodnutí očí panáka oslepí osobu, kterou představuje.³⁴ Jak vidíme na dvou uvedených příkladech, magie se dá využít pro dobrou i zlou věc. V prvním případě jde o bílou magii, ve druhém o černou, která je mnohem závažnější. Přestože cílem bílé magie je dobrá věc, je bílá magie špatná, protože využívá špatných prostředků. Špatným prostředkem v případě člověka praktikujícího homeopatii by mohla být snaha podrobit si skryté mimopřirozené síly, aby mu sloužily. Takovéto jednání závažně odporuje ctnosti zbožnosti i v případě, že člověk má v úmyslu dosáhnout uzdravení.³⁵ Pokud člověk ve snaze dosáhnout uzdravení vyčerpá přirozené prostředky, jedinou správnou cestou pro uzdravení jiným než přirozeným způsobem je modlitba. Různé způsoby kontaktování mimopřirozených sil nesměřují k Bohu a odporují prvnímu přikázání.

Co se týká *principu podobnosti*, můžeme se také setkat s argumentem, že tento princip je správný, protože ho pro léčení využil Bůh. Vždyť během čtyřicetiletého putování izraelského národa na poušti se stalo, že Hospodin kvůli nedůvěře a reptání poslal na Izrael ohnivý hady, kteří způsobili smrt mnoha lidí. Lidé pak uznali svůj hřích, proto jim Hospodin dal šanci, jak si zachránit život. Mojžíš měl udělat bronzového hada a připevnit ho na žerď. Jestliže někoho uštkl had, po pohlednutí na bronzového hada zůstal naživu.³⁶ Hospodinovo řešení situace vypadá jako jasná léčba podobného podobným. Ohnivý had člověka zranil a bronzový had ho vyléčil.

Ovšem je třeba se zaměřit na to, co je smyslem uvedeného příběhu. Písmo svaté má lidi vést k tomu, aby měli k Hospodinu správný vztah. V příběhu lidé projevili vůči Hospodinu nedůvěru. Protože svého hříchu litovali, Hospodin jim nabídl nejen možnost tělesného uzdravení, ale také uzdravení jejich pokřiveného postoje vůči němu. Lidé jistě věděli, že normálně se po pohledu na bronzového hada nestane nic. Hospodin jim však řekl, že tímto jinak nefunkčním způsobem budou uzdraveni. Když mu lidé uvěřili a podle toho jednali, byli skutečně uzdraveni. Vyvýšení hada má i další teologický význam, protože je předobrazem Kris-

podobným, tak podle homeopatické magie podobné plodí zase podobné.

³³Srov. Sympatetická magie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sympatetick%C3%A1_magie

³⁴Srov. *Magie, zlí duchové, satanské obřady: Pastýřský list toskánských biskupů*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 11.

³⁵Srov. *Katechismus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 524, čl. 2117.

³⁶Srov. Nu 21, 4–9.

tova ukřižování a jeho významu pro lidstvo, jak čteme v Janově evangeliu: „Jako Mojžíš vyvýšil hada na poušti, tak musí být vyvýšen Syn člověka, aby každý, kdo v něho věří, měl život věčný.“³⁷ Bronzový had totiž pomohl lidem k pozemskému životu, zatímco Kristova smrt na kříži přinesla lidem očistění od hříchů a věčný život. Smyslem příběhu o bronzovém hadovi tedy není informace, že podobné se má léčit podobným.

3.3.5 Důvod možné účinnosti homeopatik

Na začátku podkapitoly 3.3 jsme došli k tomu, že pokud homeopatika někdy účinkují, což je legitimní připustit, musí k tomu existovat důvod, který má smysl hledat mimo oblast kompetence přírodních věd. S přihlédnutím k

- postojům zakladatele homeopatie Samuela Hahnemanna,
- možnému vysvětlení působení homeopatik pomocí kosmické energie spirituální povahy, o níž hovoří stoupenci New Age,
- možné rituální povaze výroby homeopatik,
- možnému magickému pozadí homeopatického *principu podobnosti*

je reálně možné, že na případný účinek homeopatik mají vliv okultní síly. Je dobré podtrhnout skutečnost, že k tomuto závěru jsme dospěli na základě analýzy okolností souvisejících s produkcí homeopatik. Nebrali jsme však zatím v úvahu okultní postupy, které se někdy používají při určování vhodného léku pro pacienta, jako je například použití kyvadla nebo přístroje založeného na principu kyvadla.³⁸

V podkapitole 3.2 bylo popsáno, jak velké množství lidí užívá homeopatika a že se mezi nimi vyskytují i křesťané. Mezi křesťany jsou rovněž terapeuti, kteří své pacienty léčí pomocí homeopatie. Upozorníme na to, že ze závěru této kapitoly, který jsme před chvílí uvedli, rozhodně neplyne, že každý uživatel homeopatik aktivně spolupracuje s okultními silami. Rovněž z toho neplyne, že každý katolík užívající homeopatika těžce hřeší. V následující kapitole proto objasníme, zda a za jakých okolností je či není pro křesťana vhodné užívat homeopatika. Je totiž velký rozdíl mezi tím, když někdo neúspěšně vyzkoušel nejrůznější způsoby léčby

³⁷Jan 3, 14–15.

³⁸Srov. VLČKOVÁ, Emília. Svědectví bývalé homeopatky. *Milujte se!* Vranov nad Dyjí, 2013, VII(26), 24–27. ISSN 1802-4327, s. 26.

klasickou medicínou a pak téměř zoufalý sáhne po homeopatické léčbě s nadějí, že se mu aspoň trochu zlepší zdraví, a tím, když někdo ví o konkrétním případě negativního duchovního dopadu homeopatické léčby, ale přesto jde za léčitelem, který pro něj správná homeopatika určí pomocí kyvadla.

Kapitola 4

Homeopatie a křesťan

Křesťan, uvažující o okolnostech a vhodnosti či nevhodnosti užívání homeopatik, má k dispozici více prostředků, na jejichž základě se může rozhodnout. Nejdůležitějším z těchto prostředků je vlastní rozum, který Bůh lidem dal, aby ho využívali v plné míře. Aby bylo možné dojít rozumem ke správnému závěru, je potřeba mít k dispozici vhodné podklady na zvážení. Tyto podklady lze získat jednak shromážděním kvalitních informací o homeopatii a jejich rozbořem, jednak nasloucháním Bohu v modlitbě.

V předchozích kapitolách byly čtenáři předloženy některé podklady, které mu mohou pomoci se rozhodnout. V této kapitole nabídneme další informace a také navrhneme postup, který by křesťan mohl použít pro rozlišení vhodnosti užívání homeopatik.

4.1 Legislativa upravující homeopatii

Pro tvorbu názoru na homeopatii je užitečné vědět, jak tuto léčebnou metodu posuzuje právo. Podle zákona o léčivech č. 378/2007 Sb. mezi léčivé přípravky patří kromě jiných i homeopatické přípravky, dokonce navzdory tomu, že látky v nich obsažené nejsou vždy látkami s prokázaným léčivým účinkem.¹ Léčivým přípravkem se rozumí, zjednodušeně řečeno, látka prezentovaná s tím, že má léčebné nebo preventivní vlastnosti.² Aby látka mohla být v České republice registrována jako léčivý přípravek, nemusí tedy mít prokazatelné léčebné nebo preventivní vlast-

¹Srov. Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378>. § 2 odst. 2, písm. g).

²Srov. tamtéž, § 2 odst. 1, písm. a).

nosti. Je vhodné proto zdůraznit skutečnost, že pokud je homeopatikum označeno jako léčivý přípravek, neznamená to, že má prokázanou účinnost při léčbě.

Léčivý přípravek smí být uveden na trh v České republice, pokud mu byla udělena registrace Státním ústavem pro kontrolu léčiv.³ Tento ústav umožňuje dva způsoby registrace homeopatických léčivých přípravků. První z nich je tzv. zjednodušený postup registrace, v rámci kterého se nevyžaduje důkaz léčebné účinnosti. Tímto postupem lze zaregistrovat pouze homeopatické přípravky určené pro lidi.⁴ V zákoně je tedy výjimka speciálně pro homeopatika, protože jiné než homeopatické přípravky takto registrovat nelze. Tyto přípravky nesmí mít nikde uvedeny informace o léčebné indikaci, tedy o tom, co se má těmito přípravky léčit.⁵ Po těchto přípravcích je zejména požadováno, aby byly bezpečné.⁶ Takto registrovaná homeopatika musí mít na obalu uvedenou informaci „Homeopatický přípravek bez schválených léčebných indikací“. Stejná informace musí být i v příbalové informaci.⁷ Zjednodušený postup registrace homeopatických přípravků má základ ve směrnici Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2001/83/ES určené členským státům Evropské unie.⁸

Druhý postup registrace homeopatických léčivých přípravků, nazývaný „Řízení o specifických humánních homeopatických přípravcích“, umožňuje uvedení indikací. Tyto přípravky však mohou být určeny pouze pro léčbu méně závažných příznaků nebo méně závažných onemocnění, které nevyžadují dohled nebo zásah lékaře.⁹ Oproti zjednodušenému postupu registrace je potřeba zejména vhodným způsobem doložit oprávněnost léčebných indikací. Může se tak učinit odkazem na uznávanou homeopatickou literaturu nebo dodáním výsledků výzkumu, který je označován jako homeopatický způsob prokazování a je založen na podání látky člověku za účelem zjištění příznaků vyvolaných touto látkou.¹⁰ Homeopatika registrovaná tímto druhým postupem musí být na obalu a v příbalové informaci

³Srov. tamtéž, § 25 odst. 1, písm. a).

⁴Srov. tamtéž, § 28 odst. 1.

⁵Srov. tamtéž, § 28 odst. 1, písm. b).

⁶Srov. tamtéž, § 28 odst. 3.

⁷Srov. tamtéž, § 28 odst. 4.

⁸Srov. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/83/ES ze dne 6. listopadu 2001 o kodexu Společenství týkajícím se humánních léčivých přípravků. In: *Úřední věstník Evropských společenství*. L 311, 28.11.2001, s. 67–128. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0083&from=CS>. čl. 14, čl. 69.

⁹Srov. Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378>. § 28a odst. 1.

¹⁰Srov. tamtéž, § 28a odst. 4.

označena slovy „Homeopatický léčivý přípravek“.¹¹

Připomeňme závěr z oddílu 2.1.3, který zní, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo. Z toho vyplývá, že by klasická medicína neuznala doklady léčebných indikací takových homeopatik, která se smí prodávat s uvedením těchto indikací. Mnoho lidí uvažuje tak, že pokud jsou nějaké léky k dostání v lékárnách a pokud v informacích k těmto lékům smí být uvedena indikace, je jistě účinnost léku v případě dané indikace vědecky potvrzena. Vidíme však, že v případě léčiva označeného jako „Homeopatický léčivý přípravek“ tomu tak není. Proč se v tomto případě zákon rozchází se závěry klasické medicíny, je ovšem otázka přesahující rámec této diplomové práce.

Pro křesťana jsou státní zákony důležitým vodítkem, nicméně ne vždy je to, co umožňují zákony, z křesťanského hlediska správné. Jako příklad můžeme uvést skutečnost, že interrupce je v České republice legální až do 12. týdne těhotenství. Přitom není potřeba předkládat žádný důvod, stačí pouze žádost. S lékařským doporučením je legální až do 24. týdne těhotenství.¹² Nicméně pro katolíka je přímá spolupráce na interrupci těžkým hříchem,¹³ přičemž jeho závažnost je zdůrazněna tím, že dotyčný je vykonáním tohoto zločinu proti lidskému životu automaticky exkomunikován.¹⁴

Dalším důležitým legislativním krokem vyjadřujícím se k nabízení homeopatie v České republice je rozhodnutí rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu z roku 2019. Z rozsudku vyplývá, že homeopatie není zdravotní službou podle zákona o zdravotních službách, protože její účinky nebyly vědecky prokázány. Ministerstvo zdravotnictví proto nemůže bránit poskytování takových služeb.¹⁵ V odůvodnění rozsudku je uvedeno, že lidé mají jako svobodní jedinci právo pokusit se řešit své zdravotní obtíže i metodami, které podle aktuálních vědeckých poznatků žádné účinky nemají, pokud nejsou uváděni v omyl o tom, že by se jednalo o zdravotní službu podle zákona o zdravotních službách. Stát jim nemá bránit v hledání jejich štěstí, ačkoliv se může domnívat, že se jedná o cestu ne-

¹¹Srov. tamtéž, § 37 odst. 6.

¹²Srov. Interrupce v Česku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Interrupce_v_%C4%8Cesku

¹³Srov. *Katechismus katolické církve*. s. 556, čl. 2272.

¹⁴Srov. *Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny*. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem. Praha: Zvon, 1994, s. 615, kán. 1398.

¹⁵Srov. Homeopatie není zdravotní službou podle zákona o zdravotních službách. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2020 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/Homeopatie-neni-zdravotni-sluzbou-podle-zakona-o-zdravotnich-sluzbach/art/27722>

fektivní.¹⁶

Z legislativního hlediska tedy lidem nic nebrání ani v užívání homeopatik, ani v nabízení homeopatických služeb. Je ovšem vhodné vzít v úvahu důvody, proč tomu tak je.

Pro úplnost můžeme stručně doplnit, že financování homeopatie z veřejného zdravotnictví není ve světě jednotné. Například ve Velké Británii v roce 2018 homeopatie přestala být financována,¹⁷ zatímco ve Švýcarsku od roku 2017 homeopatie patří na základě lidového hlasování mezi trvale hrazené zdravotní úkony z veřejného zdravotního pojištění.¹⁸ V České republice homeopatické přípravky ani konzultace pojišťovny nehradí.¹⁹

4.2 Doporučení odborníků

Dalším vodítkem při posuzování homeopatie jsou doporučení odborníků, za jakých okolností by se mohla homeopatika užívat.

Australský národní institut pro zdraví a medicínský výzkum ve své zprávě z roku 2015 uvádí, že

- homeopatie by neměla být používána k léčbě zdravotních stavů, které jsou chronické, závažné nebo by mohly být závažné;
- lidé, kteří se rozhodnou pro homeopatii, mohou ohrozit své zdraví, pokud odmítnou nebo odloží léčbu, pro kterou existuje dobrý důkaz o bezpečnosti a účinnosti;
- lidé, kteří zvažují použití homeopatie, by měli nejprve získat radu od registrovaného zdravotníka. Ti, kteří používají homeopatii, by měli informovat

¹⁶Srov. NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD. Rozsudek ze dne 19.9.2019, č.j. 2 As 122/2017 - 73. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2017/0122_2As__1700073S_20190919102944.pdf. odst. 68.

¹⁷Srov. KASÍK, Pavel. Homeopatika nebudou placené z veřejného zdravotnictví, rozhodla Británie. *iDNES.cz* [online]. MAFRA, ©1999–2020, 8. srpna 2018 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/kratke-zpravy/britanie-homeopatika-nhs-bristol.A180808_143230_tec-kratke-zpravy_pka

¹⁸Srov. TELEČ, Ivo. Homeopatie, antroposofie a veřejné zdravotní pojištění: Úvodem. *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Ústav státu a práva, ©2011–2020, 29/03/2017 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/homeopatie-antroposofie-a-verejne-zdravotni-pojisteni/>

¹⁹Srov. KASÍK, Pavel. Homeopatika nebudou placené z veřejného zdravotnictví, rozhodla Británie. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/kratke-zpravy/britanie-homeopatika-nhs-bristol.A180808_143230_tec-kratke-zpravy_pka

svého lékaře a měli by pokračovat v předepsané léčbě.²⁰

Tato doporučení uváděná institutem jsou pochopitelně v souladu s jeho dalším závěrem, že neexistují žádné zdravotní stavy, u nichž existuje spolehlivý důkaz účinnosti homeopatie. Tento závěr jsme uvedli v oddílu 2.1.3.

Vědecká komise britského parlamentu ve svém doporučení z roku 2010 dospěla k závěru, že by Národní zdravotní služba ve Velké Británii měla přestat s financováním homeopatie a že by Léková agentura Velké Británie MHRA (Medicines and Healthcare products Regulatory Agency) měla přestat s udělováním licencí homeopatickým produktům. Důvodem je, že v opačném případě by mohli být pacienti uvedeni v omyl, jehož důsledkem by byla volba pro ně nevýhodné léčby, protože by se oprávněně domnívali, že homeopatika jsou účinnější než placebo.²¹

Celkově lze říci, že doporučení odborníků ohledně homeopatie jsou v intencích závěru uvedeného v oddílu 2.1.3, podle něhož z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo.

4.3 Doporučení církve

Pro křesťana, zejména katolíka, je důležitým vodítkem při nejasnostech, jak v určité situaci jednat, postoj Písma svatého, tradice a magisteria, tedy učitelského úřadu církve. V otázce užívání homeopatik se však téměř nemá čeho chytit. Úryvek z Písma, který má nejbližší k homeopatické léčbě, je o léčení hadího uštknutí pohledem na bronzového hada.²² Smyslem tohoto úryvku jsme se již zabývali v oddílu 3.3.4 a došli jsme k tomu, že jím není obhajoba léčby podobného podobným. Navíc ani z tradice církve nevyplývá, že by se tento příběh měl interpretovat tak, aby jím byla obhájena homeopatie.

Magisterium aspoň něco o homeopatii předkládá. Jak jsme již uvedli v oddílu 3.3.2, v papežském dokumentu Ježíš Kristus, nositel živé vody je napsáno, že New Age propaguje široký okruh praktik včetně homeopatie. Z tohoto výroku ovšem ještě nevyplývá, že homeopatie je s křesťanstvím neslučitelná. Nicméně vzhledem

²⁰Srov. *NHMRC Information Paper: Evidence on the effectiveness of homeopathy for treating* [online]. Dostupné z: <https://www.nhmrc.gov.au/sites/default/files/images/nhmrc-information-paper-effectiveness-of-homeopathy.pdf>. s. 27.

²¹Srov. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>. s. 47.

²²Srov. Nu 21, 4–9.

k tomu, že New Age jako celek je s křesťanstvím neslučitelné, je pro křesťana velmi vhodná obezřetnost ve všem, co New Age propaguje.

Otázkou homeopatie se také opakovaně zabývala Konference biskupů Slovenska (KBS). Její komise pro vědu, vzdělání a univerzity vydala v roce 1996 prohlášení chápáné jako informace pro katolickou veřejnost, které slovenští biskupové odsouhlasili. Je v něm uvedeno, že problém homeopatie je medicínský problém, proto patří do oblasti medicínské diskuse. Ve jménu víry není možné zaujmout stanovisko k odborným věcem. Z hlediska morálky se od homeopatů vyžaduje odborná způsobilost. Klíčovou osobou pro člověka je lékař s příslušnou odbornou kvalifikací, který podle svých poznatků, zkušeností a svědomí rozhodne, co je pro nemocného nejlepší.²³ K tomuto prohlášení se KBS v roce 2008 vrátila, potvrdila ho a opět vyzvala věřící ke střízlivému posuzování homeopatické léčby.²⁴ Kvůli kritice z důvodu možné neaktuálnosti nebo zaujatosti pro Slovenskou homeopatickou společnost bylo prohlášení přezkoumáno Subkomisí pro nauku víry KBS v roce 2013. Prohlášení o homeopatii z roku 1996, potvrzené v roce 2008, bylo označeno za kvalitní a stále platné.²⁵ V roce 2015 krátce zareagovala Kongregace pro nauku víry, že prohlášení o homeopatii schválené KBS poskytuje dobrou orientaci pro věřící v této záležitosti.²⁶

V souvislosti s prohlášením schváleným KBS, že problém homeopatie je medicínský problém a že je nutná odborná způsobilost poskytovatelů homeopatie, je vhodné připomenout výsledek z oddílu 2.1.3, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo. Úmyslné předepisování placeba bez toho, aby o tom byl pacient informován a souhlasil s tím, je však eticky problematické.

Je dobré také uvést, že v souvislosti se zmíněným prohlášením z roku 1996 Slovenská homeopatická společnost sdělila, že jí jsou cizí jakékoliv magické a okultní

²³Srov. KOMISIA KBS PRE VEDU, VZDELANIE, KULTÚRU A UNIVERZITY. Orientácia katolíckej verejnosti o otázkach homeopatie. *Katolícka cirkev na Slovensku* [online]. ©1997–2020, 5. júla 1996 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/orientacia-katolickej-verejnosti-o-otazkach-homeopatie>

²⁴Srov. TEOLOGICKÁ KOMISIA KBS – SUBKOMISIA PRE NÁUKU VIERY. Stanovisko subkomisie k vyhláseniu „Orientácia katolíckej verejnosti o otázkach homeopatie“. *Katolícka cirkev na Slovensku* [online]. ©1997–2020, 20. júna 2013 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/stanovisko-subkomisie-k-vyhlaseniu-orientacia-katolickej-verejnosti-o-otazkach-homeopatie>

²⁵Srov. tamtéž.

²⁶Srov. CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI. Dopis predsedovi Teologickej komisie Konferencie biskupov Slovenska Mariánu Chovancovi. 13. mája 2015. Referenčné číslo 50/1995 – 50833. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/pdf/VAT/VAT0dpHom2015.pdf>

techniky nebo ideologické aspekty typu New Age, včetně reinkarnace a gnostických bludů.²⁷

V roce 2009 vyšel v časopise *Dolentium Hominum* článek Etika a spiritualita zdraví, v němž se poměrně rozsáhle píše o homeopatii.²⁸ Časopis vydávala Papežská rada pro pastorační zdravotníků,²⁹ která je od roku 2017 součástí Dikasteria pro službu integrálnímu lidskému rozvoji.³⁰ Časopis sloužil jako nástroj pro výuku papežského magisteria v záležitostech aktuálních morálních problémů v medicíně.³¹

Zmíněný článek pojednává o homeopatii velmi vstřícně, například doporučuje její výuku zařadit do studia medicíny na univerzitách.³² Nicméně několik argumentů z oblasti kompetence přírodních věd, které slouží k obhajobě homeopatie, jsou v rozporu s poznatky uvedenými v kapitole 2 této práce. Nejvýznamnějším z těchto argumentů je, že účinnost homeopatie je vědecky prokázána,³³ což je v protikladu se závěrem uvedeným v oddílu 2.1.3, že z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo. Tomuto závěru odporuje také tvrzení, že množství biologických účinků vysoce zředěných roztoků je reprodukovatelných.³⁴ Dále je v článku uvedeno, že velmi zředěné vodní roztoky, které už nemusí obsahovat žádnou částici *základní látky*, jsou díky specifickým změnám struktury vody, způsobenými postupem uplatněným při výrobě homeopatik, schopny uchovávat informaci.³⁵ V oddílu 2.2.1 jsme však došli k tomu, že dnes je známá paměť vody

²⁷Srov. KOMISIA KBS PRE VEDU, VZDELANIE, KULTÚRU A UNIVERZITY. Orientácia katolíckej verejnosti o otázkach homeopatie. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/orientacia-katolickej-verejnosti-o-otazkach-homeopatie>

²⁸REY, Louis. Ethics and the Spirituality of Health. *Dolentium Hominum*. Vatican City: Pontifical Council for Health Care Workers, 2009, XXIV(72), 37–49. ISSN 1022-8659. Dostupné také z: http://www.humandevlopment.va/content/dam/svilupoumano/pubblicazioni-documenti/archivio/salute/dolentium-hominum-en-1-72/DH_72_En.pdf

²⁹Srov. Dolentium Hominum – magazine. *Dicastery for Promoting Integral Human Development* [online]. Vatican City State [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.humandevlopment.va/en/risorse/archivio/salute-e-operatori-sanitari/dolentium-hominum-n-1.html>

³⁰Srov. Dikasterium pro službu integrálnímu lidskému rozvoji. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dikasterium_pro_sluzbu_integr%C3%A1ln%C3%ADmu_lidsk%C3%A9mu_rozvoji

³¹Srov. Dolentium Hominum – magazine. Dostupné z: <http://www.humandevlopment.va/en/risorse/archivio/salute-e-operatori-sanitari/dolentium-hominum-n-1.html>

³²Srov. REY, Louis. Ethics and the Spirituality of Health. s. 48.

³³Srov. tamtéž, s. 46.

³⁴Srov. tamtéž, s. 47.

³⁵Srov. tamtéž, s. 46–47.

pouze v řádu nanosekund a že možnost přenosu informace pomocí otisku látky ve vodě dříve rozpuštěné je vědecky nepravděpodobná.

Vzhledem k uvedeným argumentům je vhodné křesťanům doporučit, aby obrazy o homeopatii podaný v článku *Etika a spiritualita zdraví* přehodnotili, přestože ho vydal úřad římské kurie.

Celkově lze k postoji magisteria vůči homeopatii říci, že velmi malé množství jeho vyjádření v této záležitosti a nevynesení jednoznačného závěru je dáno odborností problematiky. Kvůli tomu magisterium přenechává vynesení stanoviska odborníkům, kterým to přísluší. K určité obezřetnosti však magisterium nabádá, ať už jde o možnou souvislost s New Age, nebo o způsob, jakým je homeopatická léčba poskytována nebo praktikována.

Křesťanovi by také při nejasnostech v otázce užívání homeopatik mohl pomoci převažující názor mezi členy církve na tuto záležitost. Ovšem ani toto kritérium mu příliš nepomůže, protože mezi křesťany můžeme najít dva tábory. Jeden tábor, který je více charismaticky zaměřený, homeopatii jednoznačně odmítá. Druhý tábor tvrdí, že za splnění určitých předpokladů lze homeopatii bez nebezpečí pro duchovní život praktikovat.³⁶

Mezi křesťany jsou na homeopatii rozdílné názory, přesto je dobré zdůraznit takové, které je třeba vzít zvlášť v úvahu. Jsou jimi postoje exorcistů, protože oni mají v rámci své služby možnost více nahlédnout duchovní důsledky nejrozličnějších praktik. V příloze A jsou uvedeny odpovědi pěti exorcistů, kteří by mimo jiné kvůli zkušenostem s negativním působením homeopatie v duchovní oblasti tento typ léčby nikdy nedoporučili. Nicméně tento názor na homeopatii není stejný u všech exorcistů, na příklad známý exorcista Gabriele Amorth v roce 2013 v rozhovoru pro italské Radio Maria vyjádřil souhlas s homeopatickou léčbou pod dohledem lékaře, který se na homeopatii specializuje.³⁷

4.4 Zkušenosti s homeopatií

Vodítkem při rozhodování o možném užívání homeopatik mohou být také zkušenosti ostatních. Zde je však obtížné nebo často i nemožné prokázat, zda to či ono

³⁶Srov. NĚMCOVÁ, Daniela. *Vybrané metody alternativní medicíny v kontextu spirituální teologie. Křesťanské chápání nemoci a zdraví duše a těla*. s. 7.

³⁷Srov. Bronię leków homeopatycznych! o. Gabriele Amorth. *Polskie Stowarzyszenie Homeopatów Lekarzy i Farmaceutów* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.lekarzhomeopaci.pl/nauka/inne/8-homeopatia/254-bronie-lekow-homeopatycznych-o-gabriele-amorth>

je důsledkem praktikování homeopatie. Rovněž není možné prokázat, že užívání homeopatik dotyčnému nezpůsobilo žádnou duchovní újmu.

Jeden typ zkušeností, ve kterých figuruje homeopatie, je pro křesťana jistě škodlivý. Je to praktikování homeopatie současně s nějakou okultní praktikou. Jako příklad můžeme uvést svědectví Emílie Vlčkové, ve kterém autorka uvádí, že se homeopatická léčba realizovala s využitím okultních přístrojů.³⁸ Edzard Ernst píše, že někteří homeopati užívají zvláštní techniky pro stanovení vhodného homeopatika, mezi něž patří například kyvadlo.³⁹ Štěpán Rucki k této záležitosti uvádí, že jistě „ne všichni homeopati pracují s okultními metodami. [...] Existují ovšem četné případy, kdy je homeopatie používána právě v jejím původním okultním kontextu. Můžeme to předpokládat u těch terapeutů, kteří homeopatii kombinují s jinými evidentně okultními praktikami, jako je kyvadlo nebo čtení z ruky.“⁴⁰ Dále v příloze A uvedl exorcista 5, že se setkal s provozováním homeopatie pomocí kyvadélka. Škodlivost pro křesťana v těchto případech spočívá zejména v použití okultního postupu, protože se člověk tímto způsobem pokouší podrobit skryté mimopřirozené síly, což je v rozporu s prvním přikázáním. Do jaké míry je nebo není v těchto případech problém v samotném praktikování homeopatie, se dá těžko říci.

V souvislosti se zmíněnými okultními metodami je dobré dodat, že někteří homeopati nebo skupiny homeopatů se od těchto postupů naopak distancují. Jako příklad můžeme předložit sdělení Slovenské homeopatické společnosti uvedené na straně 44 nebo vlastnost kvalitního klasického homeopata uvedenou v textu české homeopatické školy Prague College of Classical Homeopathy, že „ke stanovování příčiny nemoci či výběru léku nepoužívá okultní praktiky, kyvadlo, tarot, numerologii nebo přístroje, jejichž praktická schopnost vybrat homeopatický lék nebyla nikdy prokázána“.⁴¹

Existuje však jiný typ zkušeností, ze kterých se toho dá ohledně homeopatie samotné odvodit více než v případě předchozího typu. Vojtěch Kodet uvádí, že jsou homeopati, kteří jsou poctiví, svědomití a používají homeopatii odděleně od okultních praktik. Tím ale duchovní škodlivost homeopatie nezmizí.⁴² „Dlou-

³⁸Srov. VLČKOVÁ, Emília. Svědectví bývalé homeopatky. s. 26–27.

³⁹Srov. SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. s. 104.

⁴⁰RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* s. 55.

⁴¹ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online]. s. 14.

⁴²Srov. KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 22.

hodobé užívání homeopatie vede k závislosti na silách okultního původu. Z hlediska duchovního může dojít až ke spoutání konkrétním démonem homeopatie,⁴³ ze kterého musí být člověk osvobozen modlitbou za rozvázání. Právě zkušenost s konkrétními případy spoutanosti a následného osvobození jsou velmi jasným důkazem okultního pozadí této léčebné metody.⁴⁴ Případ spoutanosti démonem homeopatie je také uveden v příloze A v odpovědi exorcisty 1 na první otázku. Kromě toho další případ, ve kterém měla homeopatie negativní duchovní vliv, zaznamenali exorcisté 1 a 3. Exorcista 6 uvádí, že se při modlitbě slavného exorcismu setkává s tím, že na modlitby za rozvázání vlivu homeopatické léčby reaguje dotýčný podobně jako při modlitbě za jiné okultní praktiky.

Případů duchovní spoutanosti prostřednictvím homeopatie sice mnoho není, nicméně takové duchovní projevy jsou poměrně závažné. Otázkou je, jak velké množství méně závažných duchovních zranění, jejichž původ je problematické identifikovat, bylo homeopatií způsobeno. Důsledkem takových zranění může být agresivita, návaly hněvu a neuctivé jednání s lidmi, jak píše exorcista 1 v příloze A, nebo odpor k některým aspektům duchovního života, případně touha po zlu, o nichž píše exorcista 3. Vzhledem k tomu, že ve fyzické i duchovní oblasti bývá četnost lehkých zranění mnohem vyšší než četnost zranění těžkých, dá se očekávat, že množství méně závažných (avšak těžko identifikovatelných) zranění, jež jsou důsledkem praktikování homeopatie, bude nezanedbatelné.

Na druhou stranu jsou také aktivní praktikující katolíci, kteří homeopatika nejen užívali, ale také homeopatickou léčbu ostatním nabízeli jako terapeuti, a podle svých slov mají s homeopatií pozitivní zkušenosti, nezaznamenali žádnou škodu v duchovním životě způsobenou homeopatií a pro homeopatii by se rozhodli znovu.⁴⁵

Zkušenosti s homeopatií jsou tedy různé a zároveň jsou více či méně subjektivní. Nejjasnějším případem je, když se homeopatie provozuje současně s nějakou okultní praktikou. Takováto praxe je pro křesťana rozhodně škodlivá. Jestliže se homeopatická léčba realizuje odděleně od okultních praktik, situace je mnohem méně přehledná. Někteří lidé si nejsou vědomi žádné újmy touto léčbou způsobené, spíše naopak. Nicméně máme také zkušenosti exorcistů, kteří zaznamenali případy spoutanosti prostřednictvím homeopatie. Ovšem vzhledem k celkovému

⁴³Připomeňme, že vysvětlení tohoto pojmu je v poznámce pod čarou v pododdílu 2.2.2.2.

⁴⁴KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. s. 22.

⁴⁵Srov. NĚMCOVÁ, Daniela. *Vybrané metody alternativní medicíny v kontextu spirituální teologie. Křesťanské chápání nemoci a zdraví duše a těla*. s. 108–110.

množství případů, kterými se exorcisté zabývali, můžeme říci, že četnost spoutanosti prostřednictvím homeopatie je spíše výjimečná. Dá se však čekat, že množství méně závažných duchovních problémů, které jsou důsledkem praktikování homeopatie, bude nezanedbatelné. Proto je pro křesťana uvažujícího o homeopatické léčbě na místě velká opatrnost a důkladné rozlišování. Vždyť v oddílu 3.3.5 jsme zjistili, že je reálně možné, že na případný účinek homeopatik mají vliv okultní síly. Přitom k tomuto zjištění jsme dospěli pouze na základě analýzy okolností souvisejících s produkcí homeopatik, nikoliv na základě okultních postupů, o nichž jsme psali na začátku této podkapitoly.

4.5 Rady křesťanských autorů

V této podkapitole budou uvedeny další skutečnosti, které by měl křesťan vzít v úvahu při rozhodování o užívání homeopatik.

Štěpán Rucki píše, že „jako věřící lidé si musíme také položit otázku, zda můžeme být skrze homeopatii okultně ovlivněni. Osobně se domnívám, že pouhým používáním homeopatického preparátu se nedostáváme přímo do okultní sféry vlivu satana. Okultní vliv není vázán na pilulky samotné, ale na víru v nadpřirozenou kosmickou energii.“⁴⁶ O nebezpečí způsobeném nesprávným postojem křesťana při homeopatické léčbě hovoří Štěpán Rucki i jinde. Uvádí, že „mnozí lidé dnes žijí s představou, že pomocí homeopatických léků navozují ve svém organismu harmonii a řád. [...] Homeopatický prostředek může být v tomto pojetí náhražkou za křesťanské řešení lidských problémů, jako je uspořádání osobního života podle biblických principů, smíření se s Bohem a se svým okolím a přijetí Božího odpuštění. V tomto směru může celá homeopatická léčba působit jako náhražka spasení. [...] Pokud někdo řeší problémy tohoto rázu (byť nevědomě) pomocí homeopatické léčby, pak se tím ještě více vzdaluje od Boha.“⁴⁷ Problém pro křesťana tedy může nastat v případě, kdy homeopatikům příliš důvěřuje a očekává od nich přínos, kterého se má snažit dosáhnout jinými prostředky.

Elias Vella předkládá křesťanům rady pro orientaci v problematice alternativní medicíny obecně, které však můžeme jednoduše konkretizovat pro případ homeopatie:

Jaký postoj mají křesťané zaujmout vůči alternativní medicíně? Je třeba se

⁴⁶RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* s. 55.

⁴⁷Tamtéž, s. 56.

vyhnout extrémům. Nemůžeme říci, že alternativní medicína je dobrá. Ovšem neměli bychom také pravdu, kdybychom prohlásili, že každý druh alternativní medicíny je něčím ďábelským. Nemůžeme však popřít, že křesťané, kteří používají alternativní medicínu, se vystavují riziku.⁴⁸ Máme se ptát: „Kdo je osoba, která praktikuje alternativní medicínu? Jaký je zdroj alternativní medicíny? Pochází od Boha, nebo od ďábla? Nebo je to něco přirozeného?“⁴⁹

Jako příklad můžeme použít telepatii, při níž dokážeme cítit, co se děje daleko od nás. Může to být něco přirozeného u člověka, který má dobře vyvinutou pravou mozkovou hemisféru. Může ale také jít o charisma od Boha, nebo také o něco okultního pocházejícího od ďábla. Závisejí to na osobě, která je telepatie schopna.⁵⁰

„Totéž je možné říci o alternativní medicíně. Nikdy bychom neměli riskovat, pokud jdeme k osobě, která praktikuje alternativní medicínu a je stoupencem New Age. [...] Někdy je však velmi těžké rozlišit, co je dobré a co je zlé. Proto raději doporučujeme alternativní medicínu nepoužívat. Na druhé straně ale nesmíme odsoudit každého člověka, který byl u alternativního lékaře, jako posedlého zlým duchem.“⁵¹

Rady Eliase Velly je možné shrnout tak, že si máme být vědomi rizik praktikování homeopatie, raději se jí vyhnout, ale přitom v ní hned nevidět něco ďábelského. Velmi důležitá je také osoba terapeuta, který léčbu zprostředkovává. Podle kvality jeho života s Bohem je možné posoudit, zda služby, které nabízí, mají dobrý zdroj či nikoliv.

4.6 Shrnutí poznatků o homeopatii a jejich vyhodnocení

V této práci byly postupně shromažďovány a analyzovány informace o homeopatii, které mohou křesťanům posloužit pro zvážení vhodnosti či nevhodnosti homeopatické léčby. Následující seznam je shrnutím získaných poznatků.

1. Z pohledu klasické medicíny není homeopatie účinnější než placebo (s. 13), proto odborníci nedoporučují používat homeopatii k léčení vážnějších zdra-

⁴⁸Srov. VELLA, Elias. *Ježíš – lékař těla i duše*. s. 285–286.

⁴⁹Tamtéž, s. 286.

⁵⁰Srov. tamtéž, s. 286.

⁵¹Tamtéž, s. 286.

votních stavů a dále radí během homeopatické léčby nezanedbávat prostředky klasické medicíny (srov. s. 42).

2. V České republice lidem nic nebrání ani v užívání homeopatik, ani v nabízení homeopatických služeb, protože homeopatie není uznanou zdravotní službou proto, že její účinky nebyly vědecky prokázány (srov. s. 42).
3. Možnost nákupu homeopatik s uvedenou indikací v lékárnách neznamená, že byla vědecky potvrzena účinnost těchto přípravků (srov. s. 41).
4. Vědecká zdůvodnění týkající se mechanismu účinku homeopatie jsou nevěrohodná a neslučitelná se zavedenými koncepty v chemii a fyzice (s. 16).
5. Po velmi velkém ředění vodou je možnost uchování otisku látky ve vodě dříve rozpuštěné vědecky nepravděpodobná (s. 19). Podobný výsledek se dá očekávat v případě, když se jako rozpouštědlo použije alkohol nebo když se má otisk látky přenést na cukrové kuličky.
6. Ustáleným postojem lékařské vědy je, že základní princip homeopatie, kterým je *princip podobnosti*, neumožňuje věrohodné vysvětlení fyziologického způsobu účinku homeopatik (srov. s. 22).
7. Můžeme připustit, že homeopatie někdy účinkuje (srov. s. 30). Pak musí existovat důvod, proč účinkuje.
8. Je reálně možné, že na případný účinek homeopatik mají vliv okultní síly, což vyplývá z okolností souvisejících s produkcí homeopatik (s. 37).
9. Církevní magisterium kvůli odbornosti problematiky homeopatie nevyneslo v této záležitosti jednoznačný závěr. Vyjádření stanoviska přenechává odborníkům, kterým to přísluší. Nicméně nabádá k obezřetnosti kvůli možné souvislosti homeopatie s New Age a také kvůli způsobu, jakým je homeopatická léčba poskytována nebo praktikována (srov. s. 46).
10. Pro křesťana je s jistotou škodlivá homeopatie provozovaná současně s nějakou okultní praktikou, jakou je například použití kyvadla (srov. s. 48).
11. Existují případy duchovní spoutanosti prostřednictvím homeopatie, jejich četnost je však spíše výjimečná. Ovšem dá se očekávat, že množství méně závažných duchovních problémů, které jsou důsledkem praktikování homeopatie, bude nezanedbatelné (srov. s. 48).

Pro křesťany je v záležitosti vhodnosti či nevhodnosti homeopatické léčby nejtěžší vyhodnotit případ, je-li tato léčba realizována čistě „racionálně“, odtrženě od jakýchkoliv okultních praktik, od postojů New Age i od filozofie související s jejím vznikem. Na základě uvedených poznatků, zejména toho,

- že účinkování homeopatik přirozeným způsobem je nepravděpodobné
- a že skrze homeopatii v nezanedbatelném množství případů pravděpodobně působí okultní síly,

je na místě křesťanům homeopatickou léčbu ani v tomto případě nedoporučit. Nicméně je dobré říci, že toto nedoporučení je stanoveno na základě určité pravděpodobnosti, avšak není podepřeno jistotou. Spolu s Eliasem Vellou je proto potřeba dodat, že nesmíme odsoudit každého člověka, který praktikuje homeopatii, jako posedlého zlým duchem.⁵²

4.7 Kritéria pro rozlišení vhodnosti homeopatie

Každý člověk má svobodu, rozum a svědomí na to, aby sám posoudil, zda je či není vhodné homeopatika užívat. Svatý Pavel svým čtenářům přece radí: „Plamen Ducha nezhášejte, prorockými dary nepohrdejte. Všecko zkoumejte, dobrého se držte, zlého se chraňte v každé podobě.“⁵³ Kromě nejrozličnějších informací o homeopatii, na jejichž základě se mohou křesťané rozhodnout, bychom také rádi nabídli několik kroků, podle nichž je možné při rozhodování postupovat.

1. Křesťané by měli využít dostupné přirozené i nadpřirozené prostředky, které od Boha dostali. Jsou jimi rozum a modlitba. Abychom rozumem došli ke správnému závěru, je potřeba mít k dispozici vhodné podklady na zvážení. Tyto podklady lze získat jednak shromážděním kvalitních informací o homeopatii a jejich rozborem (za tímto účelem je možno prostudovat podkapitolu 4.6), jednak nasloucháním Bohu v modlitbě.
2. Ptám se Boha, zda je užívání homeopatik správné? „Každý dobrý strom dává dobré ovoce, ale špatný strom dává špatné ovoce. Dobrý strom nemůže

⁵²Srov. VELLA, Elias. *Ježíš – lékař těla i duše*. s. 286.

⁵³1 Sol 5, 19–22.

nést špatné ovoce a špatný strom nemůže nést dobré ovoce.“⁵⁴ „Strom se pozná po ovoci.“⁵⁵

Následující kroky jsou určeny těm, kteří již homeopatii praktikují.

3. Mám pokoj s Bohem a čisté svědomí při praktikování homeopatie?⁵⁶ Přivádí mě homeopatie blíže k Bohu, nebo oslabuje mou víru?⁵⁷
4. Jaká je osoba, která mě přivedla k homeopatické léčbě nebo mi při léčbě radí? Jaký je její život s Bohem? Chce mi opravdu pomoci, nebo si za své služby nechává jen draze zaplatit?
5. Nedávám při udržování svého zdraví homeopatii příliš velkou váhu na úkor důvěry Ježíši Kristu a léčby s využitím prostředků s prokázanou účinností?

Na závěr přidáme povzbuzení od svatého Pavla pro křesťany, kteří žijí v milosti posvěcující a poctivě hledají Boží vůli (nejen) v otázce homeopatie. Není totiž dobré mít přehnaný strach.

„Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? Vždyť Kristus Ježíš, který zemřel a který byl vzkříšen, je na pravici Boží a přimlouvá se za nás! Kdo nás odloučí od lásky Kristovy? Jsem si jist, že ani smrt ani život, ani andělé ani mocnosti, ani přítomnost ani budoucnost, ani žádná moc, ani výšiny ani hlubiny, ani co jiného v celém tvorstvu nedokáže nás odloučit od lásky Boží, která je v Kristu Ježíši, našem Pánu.“⁵⁸

⁵⁴Mt 7, 17–18.

⁵⁵Mt 12, 33.

⁵⁶Srov. Fil 4, 6–7.

⁵⁷Srov. RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* s. 129.

⁵⁸Řím 8, 31.34–35a.38–39.

Závěr

Těžištěm práce bylo získat objektivní náhled na problematiku homeopatie a shromáždit argumenty, na jejichž základě by bylo možné potvrdit nebo vyvrátit úvahu uvedenou v Úvodu na straně 1. Výsledkem této úvahy bylo, že zdroj účinnosti homeopatik není na materiální úrovni, ale na úrovni spirituální, přičemž tento spirituální zdroj není chtěný Bohem, tudíž je špatný.

V práci bylo zdůvodněno, že účinkování homeopatik přirozeným způsobem je nepravděpodobné, přesto lze připustit, že homeopatie někdy účinkuje nad rámec placebo efektu. Dále bylo zjištěno, že skrze homeopatii v nezanedbatelném množství případů pravděpodobně působí okultní síly. Výsledek úvahy z Úvodu tedy není možné zcela potvrdit, protože byl odvozen slabší závěr, který není obecný. Přesto na základě tohoto závěru lze křesťanům doporučit, aby homeopatickou léčbu nevyužívali ani v případě, kdy je realizována čistě „racionálně“, odtržené od jakýchkoliv okultních praktik, od postojů New Age i od filozofie související s jejím vznikem.

Ovšem je třeba vzít v úvahu, že církevní magisterium ohledně homeopatie nevyneslo jednoznačný závěr. Bylo by rovněž chybou odsoudit člověka užívajícího homeopatika, přestože závěr „skrze homeopatii v nezanedbatelném množství případů pravděpodobně působí okultní síly“ vybízí lidi k opatrnosti, zároveň ale poskytuje prostor k tomu, že homeopatie může být v některých případech prospěšná.

Tato práce si vytkla tři cíle. Prvním z nich bylo představit a analyzovat poznatky lékařské vědy o homeopatii. Tento cíl se podařilo naplnit v kapitole 2, v níž byl představen a diskutován pohled klasické medicíny a přírodních věd na účinnost léčby homeopatiky i na dva hlavní principy homeopatie.

Druhým cílem práce bylo provedení výzkumu poznatků exorcistů o duchovním vlivu homeopatie na lidi, kteří tuto léčebnou metodu nějakým způsobem praktikují. Výzkum byl realizován formou dotazníku se sedmi otevřenými otázkami.

Jeho výsledky včetně dotazníku jsou uvedeny v příloze A. Podařilo se získat odpovědi od šesti exorcistů, jedna z odpovědí však byla pouze jednoslovná. Vzhledem k citlivosti tématu měli exorcisté zaručenou anonymitu, přesto jich odpovědělo poměrně málo. Nicméně i toto malé množství odpovědí stačilo pro potřeby práce, zejména pro argumentaci sloužící k naplnění jejího třetího cíle. Lze tedy říci, že druhý cíl práce byl splněn.

Třetím cílem, k němuž celá práce směřuje, bylo vyhodnocení možného dopadu užívání homeopatik na duchovní život křesťana společně se sestavením manuálu na rozlišení vhodnosti homeopatie pro křesťany, jehož by bylo možné využít v pastoraaci. Bylo zdůvodněno, že duchovně škodlivé je používání homeopatie současně s nějakou okultní praktikou, například užitím kyvadla pro stanovení vhodného homeopatika. Dále bylo zjištěno, že i tehdy, když je homeopatie používána čistě „racionálně“, skrze ni v nezanedbatelném množství případů pravděpodobně působí okultní síly, jak již bylo uvedeno výše. Protože práce je zakončena seznamem pěti kritérií, která mohou křesťané využít při rozhodování, zda užívat homeopatika, bylo dosaženo také třetího cíle.

Výsledky této práce včetně argumentů v ní obsažených mohou posloužit duchovním i laikům, aby s patřičným zdůvodněním dokázali poradit lidem, kteří je požádají o radu v nejasných záležitostech týkajících se homeopatie. Práce také může být využita jako zdroj podkladů pro přípravu přednášky o homeopatii ve farnostech. Tento text, zejména manuál v jeho závěru, rovněž mohou využít křesťané, kteří sami mají nejasnosti ohledně homeopatické léčby.

Jednou z mých motivací pro napsání diplomové práce byla snaha objektivizovat svůj výchozí postoj k homeopatii daný úvahou uvedenou na straně 1. Po dopsání textu si uvědomuji, že záležitost je velmi komplikovaná, nicméně vzhledem k závěrům práce bych homeopatickou léčbu lidem stále nedoporučoval. Věřím však tomu, že nyní bych měl větší pochopení pro křesťany a samozřejmě i pro nekřesťany praktikující homeopatii. Je totiž velmi snadné zejména na internetu najít argumenty podporující homeopatickou léčbu a zároveň působící věrohodně. Protože církevní magisterium ohledně homeopatie nevyneslo jednoznačný závěr, je rozhodování pro křesťany o to těžší.

Anotace

Autor: Mgr. Milan Werl, Ph.D.
Název práce: Homeopatie
Instituce: Katedra pastorální a spirituální teologie CMTF UP v Olomouci
Vedoucí práce: PhDr. ThLic. Ing. Jaroslav Filka
Počet stran: vi + 79
Klíčová slova: homeopatie, křesťanství, homeopatika, Hahnemann, matečná tinktura, princip podobnosti, potencie, proving

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá homeopatií, léčebnou metodou alternativní medicíny, z křesťanského pohledu. Nejprve je tato metoda popsána, včetně její realizace v praxi. Poté je z pohledu přírodních věd důkladně analyzována účinnost homeopatie a její principy. S využitím obdržených výsledků jsou pak zkoumány spirituální aspekty homeopatie. Dále jsou uvedeny informace o homeopatii z legislativní oblasti a také praktická doporučení z církevních i necírkevních zdrojů. Na základě shromážděných poznatků je sestaven seznam kritérií pro rozlišení vhodnosti využívání homeopatie pro křesťany.

Summary

Author: Mgr. Milan Werl, Ph.D.
Title of thesis: Homeopathy
Institution: Palacký University Olomouc, Sts Cyril and Methodius
Faculty of Theology, Department of Pastoral and Spiritual
Theology
Supervisor: PhDr. ThLic. Ing. Jaroslav Filka
Number of pages: vi + 79
Keywords: homeopathy, christianity, homeopathic remedies, Hahne-
mann, mother tincture, law of similars, potentisation,
homeopathic provings

Abstract

This master's thesis deals with homeopathy (i. e. a therapeutic method of alternative medicine) from a Christian point of view. Firstly, the method including its implementation in practice is described. Afterwards, the principles of homeopathy and its effectiveness are thoroughly analysed from the scientific point of view. Using the obtained findings, the spiritual aspects of homeopathy are investigated. The legislative information about homeopathy and practical recommendations from catholic and non-catholic sources are then presented. The gathered knowledge is used for compiling a list of criteria, which can be used by Christians to distinguish the suitability of homeopathic cure.

Seznam použitých zkratek

Fil	List svatého apoštola Pavla Filipským, <i>Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)</i>
Jan	Evangelium podle Jana, tamtéž
Mt	Evangelium podle Matouše, tamtéž
Nu	Čtvrtá kniha Mojžíšova, tamtéž
Řím	List svatého apoštola Pavla Římanům, tamtéž
1 Sol	První list svatého apoštola Pavla Soluňanům, tamtéž

cit.	citováno
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
čl.	článek
kán.	kánon
kol.	kolektiv
odst.	odstavec
opr.	opravené
písm.	písmeno
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů
srov.	srovnej
vyd.	vydání

Bibliografie

- [1] *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih)*. Český ekumenický překlad. 13. vyd. (4. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2007. ISBN 978-80-85810-56-1.

Primární literatura

- [2] ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. Switzerland: Springer International Publishing, 2016. ISBN 978-3-319-43590-9.
- [3] HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie, clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. Edice 21. ISBN 80-7106-230-8.
- [4] KODET, Vojtěch. *Křesťanství a okultní praktiky: 25 otázek a odpovědí*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019. Katecheze do kapsy. ISBN 978-80-7566-125-8.
- [5] RUCKI, Štěpán. *Alternativní medicína: pomoc, nebo nebezpečí?* 2. vyd. Albrechtice: Křesťanský život, ©2008. ISBN 978-80-7112-127-5.
- [6] SINGH, Simon a Edzard ERNST. *Trick or Treatment? Alternative medicine on trial*. Bantam Press, 2008. ISBN 978-0-59306-129-9.
- [7] VELLA, Elias. *Ježíš – lékař těla i duše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. Orientace (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-851-8.

Církevní zdroje

- [8] CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI. Dopis předsedovi Teologické komise Konferencie biskupov Slovenska Mariánu Chovancovi. 13. mája 2015. Referenční číslo 50/1995 – 50833. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/pdf/VAT/VAT0dpHom2015.pdf>
- [9] *Katechismus katolícké cirkve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-719-2488-1.
- [10] *Kodex kanonického práva: Úřední znění textu a překlad do češtiny*. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.
- [11] KOMISIA KBS PRE VEDU, VZDELANIE, KULTÚRU A UNIVERZITY. Orientácia katolíckej verejnosti o otázkach homeopatie. *Katolícka cirkev na Slovensku* [online]. ©1997–2020, 5. júla 1996 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/orientacia-katolickej-verejnosti-o-otazkach-homeopatie>
- [12] *Magie, zlí duchové, satanské obřady: Pastýřský list toskánských biskupů*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996. ISBN 80-7192-094-0.
- [13] PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU, PAPEŽSKÁ RADA PRO MEZINÁBOŽENSKÝ DIALOG. *Ježíš Kristus, nositel živé vody: Křesťanské zamyšlení nad New Age*. Praha: Česká biskupská konference, 2003, 92 s. ISBN 80-239-9573-1.
- [14] TEOLOGICKÁ KOMISIA KBS – SUBKOMISIA PRE NÁUKU VIERY. Stanovisko subkomisie k vyhláseniu „Orientácia katolíckej verejnosti o otázkach homeopatie“. *Katolícka cirkev na Slovensku* [online]. ©1997–2020, 20. júna 2013 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/stanovisko-subkomisie-k-vyhlaseniu-orientacia-katolickej-verejnosti-o-otazkach-homeopatie>

Periodika

- [15] DAVENAS, E., F. BEAUVAIS, J. AMARA a kol. Human basophil degranulation triggered by very dilute antiserum against IgE. *Nature*. 1988, **333**, 816–818. DOI: <https://doi.org/10.1038/333816a0>. ISSN 1476-4687.
- [16] Dolentium Hominum – magazine. *Dicastery for Promoting Integral Human Development* [online]. Vatican City State [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.humandevelopment.va/en/risorse/archivio/salute-e-operatori-sanitari/dolentium-hominum-n-1.html>
- [17] MCMILLAN, FRANKLIN D. The Placebo Effect in Animals. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 1999, **215**(7), 992–999. ISSN 0003-1488. PMID: 10511866. Dostupné také z: http://thoreking.free.fr/zetetique/media/press/McMillan_ThePlaceboEffectInAnimals.pdf
- [18] Moje zkušenost s homeopatií. *Milujte se!* Vranov nad Dyjí, 2020, **XIV**(52), 37. ISSN 1802-4327.
- [19] POSADZKI, P., A. ALOTAIBI a E. ERNST. Adverse effects of homeopathy: a systematic review of published case reports and case series. *International Journal of Clinical Practice*. 2012, **66**(12), 1178-1188. DOI: 10.1111/ijcp.12026. ISSN 13685031. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/ijcp.12026>
- [20] REY, Louis. Ethics and the Spirituality of Health. *Dolentium Hominum*. Vatican City: Pontifical Council for Health Care Workers, 2009, **XXIV**(72), 37–49. ISSN 1022-8659. Dostupné také z: http://www.humandevelopment.va/content/dam/sviluppoumano/pubblicazioni-documenti/archivio/salute/dolentium-hominum-en-1-72/DH_72_En.pdf
- [21] SHANG, Aijing a kol. Are the clinical effects of homoeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homoeopathy and allopathy. *The Lancet*. Elsevier, 2005, **366**(9487), 726–732. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(05\)67177-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(05)67177-2). ISSN 0140-6736.

- [22] SMITH, George. Homeopathy. *Triple Helix*. London: Christian Medical Fellowship, 2003, **7**(24), 5–7. ISSN 1460-2253. Dostupné také z: http://admin.cmf.org.uk/pdf/helix/sum03/helix_24.pdf
- [23] STUB, Trine, Frauke MUSIAL, Agnete A. KRISTOFFERSEN, Terje ALRÆK a Jianping LIU. Adverse effects of homeopathy, what do we know? A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Complementary Therapies in Medicine*. 2016, **26**, 146–163. DOI: 10.1016/j.ctim.2016.03.013. ISSN 09652299. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0965229916300383>
- [24] VLČKOVÁ, Emília. Svědectví bývalé homeopatky. *Milujte se!* Vranov nad Dyjí, 2013, **VII**(26), 24–27. ISSN 1802-4327.

Ostatní literatura

- [25] BOPP, H. J. *Homeopathy*. Down, North Ireland: World of Life, 1984.
- [26] HAHNEMANN, Samuel. *Organon of Medicine*. Sixth edition. Los Angeles: Tarcher, ©1982. ISBN 0-87477-223-0. Dostupné také z: <http://drcherylkasdorf.com/wp-content/uploads/2017/01/Organon-of-Medicine-6th-edition.pdf>
- [27] HEŘT, Jiří. *Alternativní medicína a léčitelství*. Praha: Věra Nosková, 2011. ISBN 978-80-87373-15-6.
- [28] HUTCHINSON, Vann a Sandy HUTCHINSON. *Homeopathy: Medical Treatment or Demonic Gateway?* Vann Hutchinson Ministries, ©2016. ISBN 978-0-9887400-2-0.
- [29] NĚMCOVÁ, Daniela. *Vybrané metody alternativní medicíny v kontextu spirituální teologie. Křesťanské chápání nemoci a zdraví duše a těla*. Olomouc, 2010. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Cyrilometodějské teologická fakulta, Katedra pastorální a spirituální teologie. Vedoucí práce Marta Cincialová.

Internetové zdroje

- [30] About Homeopathy: Proving the remedies. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.vithoukas.com/homeopathy/about-homeopathy>
- [31] About Homeopathy: The smallest possible dose: preparation-dosage. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.vithoukas.com/homeopathy/about-homeopathy>
- [32] About the NHS website. *NHS* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/about-us/about-the-nhs-website/>
- [33] Avogadro constant. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Avogadro_constant
- [34] Benveniste's Experiment. *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.vithoukas.com/research/benvenistes-experiment>
- [35] Bronię leków homeopatycznych! o. Gabriele Amorth. *Polskie Stowarzyszenie Homeopatów Lekarzy i Farmaceutów* [online]. [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.lekarzhomeopaci.pl/nauka/inne/8-homeopatia/254-bronie-lekow-homeopatycznych-o-gabriele-amorth>
- [36] *CEDH* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.cedh.org/worldwide>
- [37] CEDH – Centre d'Enseignement et de Développement de l'Homéopathie. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. ©2007–2020, 4. červenec 2018 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/951-cedh-centre-d-enseignement-et-de-developpement-de-l-homeopathie>
- [38] Christian Medical Fellowship. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Medical_Fellowship

- [39] Dikasterium pro službu integrálnímu lidskému rozvoji. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Dikasterium_pro_slu%C5%BEbu_integr%C3%A1ln%C3%ADmu_lidsk%C3%A9mu_rozvoji
- [40] Double-blind, Placebo-controlled Study. *Winchester Hospital* [online]. © 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.winchesterhospital.org/health-library/article?id=21849>
- [41] Edzard Ernst. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Edzard_Ernst
- [42] EUROPEAN ACADEMIES' SCIENCE ADVISORY COUNCIL. *Homeopathic products and practices: assessing the evidence and ensuring consistency in regulating medical claims in the EU* [online]. 2017 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://easac.eu/fileadmin/PDF_s/reports_statements/EASAC_Homeopathy_statement_web_final.pdf
- [43] FAQ – často kladené otázky: Mají homeopatika také nějaké vedlejší účinky? *Budte zdraví – klasická homeopatie* [online]. © 2012–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.budtezdravi.cz/cz/akademie-homeopatie/faq-casto-kladene-otazky/>
- [44] FDA confirms elevated levels of belladonna in certain homeopathic teething products. *U. S. Food and Drug Administration* [online]. 03/28/2018 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-confirms-elevated-levels-belladonna-certain-homeopathic-teething-products>
- [45] FDA warns against the use of homeopathic teething tablets and gels. *U. S. Food and Drug Administration* [online]. 10/03/2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/news-events/press-announcements/fda-warns-against-use-homeopathic-teething-tablets-and-gels>
- [46] Frequently asked questions: What are medicating potencies? *Helios Homeopathy* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.helios.co.uk/contact/faqs>

- [47] Homeopathic Medicine – Frequently Asked Questions: Are the Homeopathic Remedies dangerous? *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.vithoulikas.com/homeopathy/faq>
- [48] Homeopathic Medicine – Frequently Asked Questions: What are the side-effects of the Homeopathic Remedies? *International Academy of Classical Homeopathy* [online]. ©2016 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.vithoulikas.com/homeopathy/faq>
- [49] *Homeopathic Proving Guidelines* [online]. Liga Medicorum Homoeopathica Internationalis and European Committee for Homeopathy, May 2014 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://homeopathyeurope.org/downloads/project-one/Main-guidelines-v1-English.pdf>
- [50] Homeopathy: Is it safe? *NHS* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>
- [51] Homeopathy. *NHS* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>
- [52] Homeopathy: What can we conclude from the evidence? *NHS* [online]. [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.nhs.uk/conditions/homeopathy/>
- [53] Homeopathy: What the Science Says About Safety and Side Effects of Homeopathy. *National Center for Complementary and Integrative Health* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://nccih.nih.gov/health/homeopathy>
- [54] Homeopathy use around the world. *HRI* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.hri-research.org/resources/essentialevidence/use-of-homeopathy-across-the-world/>
- [55] Homeopatický Manuál©. *Kezdravi.cz* [online]. ©2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.kezdravi.cz/clanky/homeopaticky-manual>
- [56] Homeopatie (svědectví). *Vojtěch Kodet* [online]. ©2020, 2.2.2012 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.vojtechkodet.cz/svedectvi/homeopatie-svedectvi.html>

- [57] Homeopatie není zdravotní službou podle zákona o zdravotních službách. *Nejvyšší správní soud* [online]. 2020 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <http://www.nssoud.cz/Homeopatie-neni-zdravotni-sluzbou-podle-zakona-o-zdravotnich-sluzbach/art/27722>
- [58] HRABÁK, Václav. O homeopatii: Může homeopatický lék fungovat? *Homeopatický institut* [online]. © 2017 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <http://homeoinstitut.com/ohomeopatii.html>
- [59] Hyland's Homeopathic Teething Tablets: Questions and Answers. *U.S. Food and Drug Administration* [online]. 11/28/2017 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.fda.gov/consumers/consumer-updates/hylands-homeopathic-teething-tablets-questions-and-answers>
- [60] Impregnace. *BOIRON CZ* [online]. © 2009–2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/23-impregnace>
- [61] Interrupce v Česku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Interrupce_v_%C4%8Cesku
- [62] KASÍK, Pavel. Homeopatika nebudou placená z veřejného zdravotnictví, rozhodla Británie. *iDNES.cz* [online]. MAFRA, © 1999–2020, 8. srpna 2018 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/technet/kratke-zpravy/britanie-homeopatika-nhs-bristol.A180808_143230_tec-kratke-zpravy_pka
- [63] KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Jak vznikají homeopatické léky? *Vitalia.cz: Chytře na život* [online]. 11. 4. 2012 [cit. 2020-04-24]. ISSN 1802-8012. Dostupné z: <https://www.vitalia.cz/clanky/jak-vznikaji-homeopatika/>
- [64] Metaanalýza. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Metaanal%C3%BDza>
- [65] MINÁŘ, Rudolf a Pavel ZÁCHVĚJ. Tilma z Guadalupe: Zjevení Panny Marie v Mexiku. *Pojď si sáhnout na Boha* [online]. 2004 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: http://web.katolik.cz/feeling/1_6.htm

- [66] Nejčastější dotazy (FAQ): Kdo může užívat homeopatické léky? *BOIRON CZ* [online]. ©2009–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/29-nejcastejsi-dotazy-faq>
- [67] *NHMRC Information Paper: Evidence on the effectiveness of homeopathy for treating* [online]. Canberra: National Health and Medical Research Council, 2015 [cit. 2020-04-30]. ISBN 978-1-925129-29-8. Dostupné z: <https://www.nhmrc.gov.au/sites/default/files/images/nhmrc-information-paper-effectiveness-of-homeopathy.pdf>
- [68] O nás: Výbor ČLHS. *Česká lékařská homeopatická společnost* [online]. ©2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.clhs.cz/o-nas/>
- [69] Observable universe: Matter content – number of atoms. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Observable_universe
- [70] Placebo effect: The strangeness of the placebo effect. In: *RationalWiki* [online]. 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: https://rationalwiki.org/wiki/Placebo_effect
- [71] Placebo. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Placebo>
- [72] Příprava matečné tinktury. *BOIRON CZ* [online]. ©2009–2020 [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/20-priprava-matecne-tinktury>
- [73] Rada HLA. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. ©2007–2020, 22. srpen 2019 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/1294-rada-hla>
- [74] Regulation and prevalence of homeopathy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Regulation_and_prevalence_of_homeopathy
- [75] Ředění. *BOIRON CZ* [online]. ©2009–2020 [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/21-redeni>

- [76] SCIENCE AND TECHNOLOGY COMMITTEE. *Evidence Check 2: Homeopathy: Fourth Report of Session 2009–10* [online]. London: House of Commons, 2010 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmsctech/45/45.pdf>
- [77] Sympatetická magie. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sympatetick%C3%A1_magie
- [78] TELEČ, Ivo. Homeopatie, antroposofie a veřejné zdravotní pojištění: Úvodem. *Zdravotnické právo a bioetika* [online]. Ústav státu a práva, ©2011–2020, 29/03/2017 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/homeopatie-antroposofie-a-verejne-zdravotni-pojisteni/>
- [79] Výhody homeopatie. *Budte zdraví – klasická homeopatie* [online]. ©2012–2020 [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <http://www.budtezdravi.cz/cz/akademie-homeopatie/vyhody-homeopatie/>
- [80] What is homoeopathy. *Reckeweg India* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.reckeweg-india.com/what-is-homeopathy.php>
- [81] ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online]. [cit. 2020-04-24]. Dostupné z: <https://www.pcch.cz/download.php?fid=780>
- [82] Základní pojmy užívané v homeopatii: Obraz homeopatického léku. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. ©2007–2020, 27. únor 2018 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/956-zakladni-pojmy-uzivane-v-homeopatii>

Ostatní zdroje

- [83] NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD. Rozsudek ze dne 19.9.2019, č.j. 2 As 122/2017 - 73. Dostupné z: http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2017/0122_2As__1700073S_20190919102944.pdf
- [84] *Odpovědi exorcistů na dotazník*. Osobní archiv autora. 2020.

- [85] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/83/ES ze dne 6. listopadu 2001 o kodexu Společenství týkajícím se humánních léčivých přípravků. In: *Úřední věstník Evropských společenství*. L 311, 28. 11. 2001, s. 67–128. Dostupné také z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0083&from=CS>
- [86] Zákon č. 378/2007 Sb., o léčivech a o změnách některých souvisejících zákonů (zákon o léčivech). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-378>

Příloha A

Dotazník pro exorcisty a jejich odpovědi

Dotazník

1. Setkal jste se někdy s tím, že by užívání homeopatik nebo provozování jiné činnosti související s homeopatií měly na člověka duchovní vliv?
2. Máte zkušenosti s tím, že by homeopatie vedla lidi k činnostem neslučitelným s křesťanstvím, např. k nějaké formě okultismu?
3. Co byste poradil křesťanovi, kdyby s Vámi řešil následující: Trpí chronickým onemocněním a léčbu klasickou medicínou, která mu příliš nepomáhá, by chtěl podpořit homeopatickou léčbou. Homeopatika by užíval pouze jako lék, odtrženě od filozofie související se vznikem homeopatie, a volbu léku by konzultoval se zkušeným homeopatem, který pro výběr léku nepoužívá žádné okultní praktiky. Zeptal by se Vás, zda a z jakého důvodu byste mu v tomto případě homeopatickou léčbu doporučil a zda mu jako křesťanovi nehrozí kvůli této léčbě nebezpečí v duchovní oblasti.
4. Co byste poradil křesťanovi, kdyby s Vámi řešil následující: Zvažuje nákup v lékárně a užívání nejprodávanějšího homeopatického léku Oscillococcinum, aby se vyhnul blížící se chřipce. Mnoho křesťanů tento lék užívá, ale mnoho jich je zase proti užívání homeopatik. Dotyčný se proto s Vámi chce poradit, zda takovéto užívání homeopatik není nebezpečné pro jeho duchovní život.

5. Zkuste prosím popsat, za jakých okolností byste křesťanovi doporučil nebo nedoporučil užívání homeopatik a proč.
6. Přibližně u kolika lidí jste se setkal s duchovním vlivem homeopatie?
7. Mohl byste prosím blíže specifikovat, o jaký vliv v jednotlivých případech šlo?

Odpovědi¹

Exorcista 1

1. Ano, přijela za mnou jednou jedna zdravotní sestra povyprávět mi svědectví o tom, že byla sestrou dvěma homeopatům a oba byli velmi agresivní, trpěli velkými návaly hněvu, a k lidem se chovali povýšeně a bez úcty, včetně jí samotné.

Sám mám tutéž zkušenost osobně – před lety mi můj doktor (věřící katolík, téměř denně na mši svaté, předmodlíval se také růženec) navrhoval homeopatickou léčbu. Po mém odmítnutí se choval velmi arogantně a měl sklon mne ponižovat, ačkoliv věděl, že jsem knězem. Nevím, zda tito tři homeopati sami brali homeopatika, avšak dá se to s velkou pravděpodobností předpokládat.

Znám také případ ženy, kterou jsem také měl na jistý čas v modlitební péči a která trpěla velkými duchovními problémy, zvláště nevysvětlitelnými fyzickými projevy nemocí. V dětství jí rodiče dávali také homeopatika. Při jedné modlitbě byl osloven démon homeopatie a vyvolalo to u ní prudkou reakci. Po modlitbě za osvobození od tohoto ducha projevy přestaly.

2. –

3. Polská lékařská komora vydala před několika lety prohlášení, že v homeopatii není nic, co by léčilo. Vědecký rozbor této metody to potvrzuje. Dobrý homeopatický lék v sobě nemusí mít ani molekulu (!) léčivé látky. Homeopati mluví o informaci vzniklé otiskem molekul. Tento jev, pokud existuje, tak pouze v jednotkách nanosekund...

Čili placebo lék bych mu určitě nedoporučoval, a ještě tak drahý... Další nezanedbatelnou informací je to, že účinnost homeopatik je statisticky větší,

¹Zdroj: *Odpovědi exorcistů na dotazník*. Osobní archiv autora. 2020.

než placebo... Co tedy léčí, když ne nařaděná látka? Ať věříme homeofilozofii nebo ne, něco nad těmi léky prováděno je, jinak by tam ta účinnost vyšší nebyla. A před tím chci varovat každého.

4. Viz odpověď na otázku 3.
5. Nedoporučil bych to.
6. Těžko se to specifikuje. Lidé v dotazníku zaškrtnou, že homeopatika brali, tak se za to automaticky také pomodlím v sérii modliteb za osvobození z dalších druhů okultismu. Těžko tedy určovat, ve které chvíli přesně se jim ulevilo více či méně. Ovšem prokazatelně negativní vliv homeopatik (co si tedy pamatuji za tu dobu služby) jsem zaznamenal (kromě svědectví té zdravotní sestry) tak u dvou až tří lidí.
7. Čtyři případy popsány v bodě 1., u dalších většinou nezvladatelné návaly hněvu.

Exorcista 2

1. Ano.
2. Ano.
3. Vysvětlil bych, že takové jednání je jednak proti rozumu, když homeopatikum nemá žádnou účinnou látku pro léčbu onemocnění, a i kdyby si pacient vystačil při užívání homeopatika s „placebo efektem“, pak by měl rozumně užít něco, co nebude muset kupovat a nepodporovat nákupem „podvodný byznys“. A navíc bych dodal, že homeopatie je okultní sama o sobě vzhledem k původu a jeho zakladateli, takže se nelze vyhnout okultismu a tím nebezpečí pro duši při užívání homeopatie.
4. Už vyplývá z předchozího, že užití jakéhokoliv homeopatika je nebezpečné pro duchovní život a to proto, že je hříchem.
5. Vyplývá z předchozího, že za žádných podmínek bych nedoporučil.
6. Nejsem schopen posoudit vzhledem k tomu, že se zabývám složitějšími případy a duch homeopatie nebyl nikdy klíčový. Tedy v mé zkušenosti hrál vždy jen podružnou roli, ale vždy, když na to narazím v anamnéze, vyžaduji zřeknutí se homeopatie jako jiných okultních duchů a vlivů.

7. Vzhledem k tomu, co už jsem uvedl, nemohu. Jen se mi vybavuje jedna osoba silně zasažena démonickým vlivem léčitelství, kdy v rámci různých praktik, které v minulosti absolvovala, nechyběla homeopatie, ale jak poznala zkušeností bolestné následky svého jednání, ráda se odvrátila také od homeopatie, aby si neprodlužovala trápení.

Exorcista 3

1. Ano.
2. Žádné konkrétní případy si nemohu vybavit. Obecně platí, že lidé otevření pro různé alternativní směry (léčitelské či duchovní) jsou namočení do všeho možného. Zda se ale homeopatie stala vstupní branou, to nemohu posoudit.
3. Rozhodně bych to nedoporučil.
4. Řekl bych mu, že to není bez rizika v duchovní oblasti, tento lék bych mu nedoporučil, odkázal bych na důvěru v klasickou medicínu, vitamíny, atd.
5. Nikdy bych to nedoporučil.
6. Pouze u jednoho se to zdá prokazatelné.
7. Jedna žena měla problémy říci Bohu Otče, přepadala ji občasná nevolnost v kostele. Měla touhu nechat se naplnit zlem. Ne být manželovi nevěrná, ale nechat se naplnit zlem. Ptala se mě, zda je normální. Modlil jsem se za ni několikrát, zřekla se všeho, co mohlo být příčinou těchto problémů. Nikdy však modlitba nepomohla, problémy přetrvávaly. Nakonec jsem se jí zeptal na homeopatiku. Ona: proč se ptáte? Já tomu nevěřím. Odpověděl jsem jí, že se neptám, zda tomu věří nebo ne, ale zda to brala. Odpověděla, že ano. Zřekla se toho, pomodlil jsem se a její problémy ustaly.

Přišla žena, že její šestiletý syn má delší dobu problémy s nutkavou masturbací, i když je v kolektivu dětí. Nevědí, co s tím, nic nepomáhá. Paní se zeptala, jestli by to nemohlo mít souvislost s tím, že mu jako malému dítěti často dávala silná homeopatika. Řekl jsem, že by to mohlo být, matka se zástupně za svého syna vlivu homeopatik zřekla, na dálku jsem jejich vliv ve Jménu Ježíše Krista zlomil. Paní pak po asi třech týdnech přišla a řekla, že od té modlitby synovy problémy najednou a definitivně ustaly.

Exorcista 4

1. Ne.

Exorcista 5

1. Ano.
2. Ano, provozovatel homeopatie udával, že používání druhu homeopatik bylo vždy spojeno s doptáváním se kyvadélkem. Homeopat byl lékař.
3. Homeopati, i vystudovaní lékárníci s nimiž jsem mohl mluvit na dané téma, vytvářejí teorii o duchovním otisku dané látky, což je neslučitelné s poznatkem přírodních věd, a přesto věc používají a propagují, tedy hovoří ne o chemických či fyzikálních zákonech, ale o duchovním, což ukazuje na okultní pozadí.
4. Homeopatikum není lékem podle vyjádření příslušných odborných úřadů, a proto nebudu doporučovat to, co lékem není. Z přírodních léčiv bych doporučil vitamíny, čaje apod.
5. Použití homeopatik bych nedoporučil za žádných okolností, protože je nebezpečí okultního pozadí věci.
6. U jednoho.
7. Okultní praktika kyvadélka spojená s diagnostikou nemoci a druhu homeopatika.

Exorcista 6

1. Vliv nepřímý: kdo užívá homeopatika a nepozastavuje se nad tím, že jsou standardní medicínou odmítaná, je pak otevřenější využívat jakoukoliv „alternativní“ léčbu. Vliv přímý: podle svědectví lidí, kteří praktikovali okultismus nebo satanismus, je užívání a působení homeopatie spojeno s působením démonů. Při modlitbě slavného exorcismu se pak setkávám s tím, že na modlitby za rozvázání vlivu homeopatické léčby reaguje dotyčný podobně jako při modlitbě za jiné okultní praktiky.
2. Viz odpověď na otázku 1.: Vliv nepřímý.

3. Vysvětlím mu důvody odmítání homeopatie jak z vědeckého hlediska, tak duchovního. Velmi dobré jsou texty, které přikládám v příloze.² Z nich také hodně čerpám svou argumentaci.
4. Odpověď vyplývá z výše řečeného. Navíc právě prodej a propagace tohoto léku je ukázkou podvodu na lidi. Protože ten, kdo provozuje homeopatii, ví, že není možné dát homeopatikum na nemoc, ale pouze na soubor příznaků, a k tomu musí brát v úvahu i další okolnosti, např. typ člověka. . .
5. Za žádných okolností nedoporučím něco, co je v rozporu jak s vědeckým poznáním, tak s postojem církve. Homeopatika spadají do skupiny přípravků, jak se lidově dnes říká, které pracují „s energiemi“.
6. Nejsem schopen relevantně odpovědět, mimo jiné i proto, že lidé používající homeopatii využívají většinou i dalších „alternativních“ metod a přípravků a nedělám si statistiku. Nicméně jsem přesvědčen, že vlivy, které lze prokázat, viz odpověď na otázku 7., jsou minimálně několika procent, ne-li desítek procent u těch, kteří se označují za praktikující katolíky. A to díky chybějící osvětě, ale i odmítání sděleného negativního postoje k homeopatii ze strany duchovního nebo přátel. Vzorec „když to pomohlo, nemůže to být přeci špatné“.
7. Vlivy mohou splývat s dalšími, viz odpověď na otázku 6., nicméně rozhodně se jednalo o podporu rezignace na užívání kritického rozumu, podporu vzorce „když to pomohlo, nemůže to být přeci špatné“ – tedy rezignaci na ostražitost proti metodám, kdy údajně léčí „nějaká síla, otisk energie a její *potenciace*. . .“ Přitom průkaznost, že (právě) homeopatikum pomohlo, je uživateli často podložena jen vágním pocitem bez hlubšího srovnání s klasickou léčbou, nebo srovnáním s tím, že např. běžná virová onemocnění dýchacích cest či trávicího traktu sama odezní i bez medikace, která je stejně i v případě použití klasických prostředků spíše podpůrná než terapeutická (analgetika, antipyretika. . .). Další vlivy nemohu v tuto chvíli podložit nějakými důkazy, viz odpověď na otázku 6.

²Tyto texty je možné najít na <https://www.apologet.cz/?q=articles/id/70-okultni-pozadi-homeopatie> a <https://www.vira.cz/texty/otazky-a-odpovedi/homeopatie-logicke-rozpory>.

Příloha B

Přehled pojmů užívaných v homeopatii

Centezimální ředění podle Hahnemanna: Opakuje se proces, kdy se jeden díl roztoku smíchá v čisté nádobě s devadesáti devíti díly ředidla, kterým bývá destilovaná voda nebo alkohol, a směs se silně protřepe. Proces začíná s *matečnou tinkturou*. *Potence* výsledného roztoku je označena číslem vyjadřujícím, kolikrát proběhl zmíněný proces ředění 1:100 s následným protřepáváním, a písmeny CH nebo C. Tento způsob ředění se u homeopatik dostupných v České republice používá nejčastěji.¹

Decimální ředění podle Hahnemanna: Probíhá stejně jako *centezimální ředění podle Hahnemanna*, výjimkou je pouze ředění v poměru 1:10 místo 1:100.² Pro označení takto získané *potence* se používají písmena DH, D nebo také X podle římské číslice.

Dynamis: Metafyzický pojem pro sílu, která má oživovat všechny organismy. Narušení této životní síly má mít podle zakladatele homeopatie Hahnemanna za následek onemocnění.³

Klasická homeopatie: Směr homeopatie, jehož stoupenci se drží principů, instrukcí a metod publikovaných Hahnemannem.⁴ Nazývá se též konstituční nebo angloamerická homeopatie. Mezi její zásady patří zejména předepiso-

¹Srov. Ředění. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/21-redeni>.

²Srov. tamtéž.

³Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 115.

⁴Srov. tamtéž, s. 84.

vání pouze jednoho homeopatika v konkrétním čase, nikdy se jich nekombinuje více najednou. Další zásadou je nepředepisování homeopatik na základě diagnózy, ale bere se v úvahu komplexní stav organismu, který se zjistí při podrobném pohovoru s pacientem trvajícím až tři hodiny.⁵ Jiný směr homeopatie, nazývaný klinická či francouzská, oproti předchozímu směru umožňuje předepsat více homeopatik najednou a navíc využívá diagnózu.⁶

Matečná tinktura: Počáteční roztok pro výrobu homeopatik, který je výtažkem ze *základní látky* rozpuštěným v destilované vodě, etanolu nebo jejich směsi.⁷

Materia Medica Homeopathica: Spis, v němž jsou zaznamenány *obrazy homeopatik*.⁸ Využívá se při určování vhodného homeopatika pro léčbu pacienta.

Medicating potency: Lihem zakonzervovaný *potencovaný* roztok, který se používá pro výrobu homeopatických tablet, cukrových kuliček apod.

Obraz homeopatika: Soubor informací o účincích homeopatika na fyzické, psychické i emocionální rovině. Zdrojem obrazu jsou informace o toxikologických vlastnostech *základní látky*, informace z *provingu* a znalosti o klinickém použití daného přípravku.⁹ Obrazy homeopatik se zaznamenávají do spisu *Materia Medica Homeopathica*¹⁰ a používají se při stanovování vhodného homeopatika pro léčbu pacienta.

Organon: Hahnemannova hlavní publikace, v níž detailně zpracoval principy homeopatie a předložil konečné instrukce pro její praxi. Organon, jehož první vydání vyšlo v roce 1810, je považován za nejdůležitější text pro homeopatii.¹¹

⁵Srov. ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online]. s. 14.

⁶Srov. HEŘT, Jiří a kol. *Homeopatie: clusterová medicína, anthroposofická medicína: medicína pro třetí tisíciletí?* s. 67.

⁷Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 119.

⁸Srov. tamtéž, s. 117.

⁹Srov. Základní pojmy užívané v homeopatii: Obraz homeopatického léku. *Homeopatická lékařská asociace* [online]. © 2007–2020, 27. února 2018 [cit. 2020-05-04]. Dostupné z: <https://hla-homeopatie.cz/cs/956-zakladni-pojmy-uzivane-v-homeopatii>

¹⁰Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 95.

¹¹Srov. tamtéž, s. 122.

Potence: Jistá „síla“ homeopatického přípravku.¹² Počet kroků *potenciace*, tedy kolikrát se při výrobě homeopatika ředilo a protřepávalo, spolu s označením způsobu ředění udává potenci homeopatika. Potence tedy může být např. 15 CH, 30 D nebo 200 K.

Potenciace: Technika výroby homeopatického přípravku, která spočívá v postupném ředění a protřepávání. Někdy se tato technika označuje jako dynamizace.¹³ Je možné se setkat také s tím, že *potenciace*, resp. dynamizace znamená pouze protřepávání, nebo naopak že *potenciace* značí pouze ředění. Existuje více způsobů ředění uplatňovaných při *potenciaci*, tři z nich jsou popsány v této příloze.

Potencovaný: Byla na něj aplikována technika *potenciace*.

Princip podobnosti: Viz *similia similibus curantur*. Tento princip nám říká, že látka, která je schopna u zdravého člověka vyvolat určité symptomy, dokáže léčit pacienta majícího symptomy podobné.¹⁴

Princip potenciace: Opakovaným ředěním léčiva a následným protřepáváním zvyšujeme jeho léčivou sílu neboli *potenci*.¹⁵

Proving: Termín vznikl špatným překladem německého slova „Prüfung“, které znamená „test“. Anglický pojem „proving“ oproti tomu chybně naznačuje, že je něco dokazováno.¹⁶ Metoda proving se používá pro zjištění toho, co by se dalo homeopatikem vyrobeným z dané látky léčit. Spočívá v tom, že se více nebo méně zředěná látka, použitá při výrobě daného homeopatika, podá zdravým dobrovolníkům obojího pohlaví. Symptomy, které byly u dobrovolníků zjištěny opakovaně, tvoří výstup provingu a jsou součástí obrazu daného *homeopatika*.

Ředění podle Korsakova: Podobný postup jako u *centezimálního ředění podle Hahnemanna*, avšak během celého procesu se používá jediná nádoba. Z ní se vždy po protřepání odebere 99 % tekutiny a nahradí se čistou vodou. Pro

¹²Srov. tamtéž, s. 127.

¹³Srov. tamtéž, s. 127.

¹⁴Srov. ZACHARIÁŠ, Petr, Hana POUKAROVÁ, Petra BERGROVÁ a Petr HOFFMANN. *Homeopatie: věda nebo okultismus?* [online]. s. 2.

¹⁵Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s. 127.

¹⁶Srov. tamtéž, s. 129.

označení takto získané *potence* se užívá písmeno K.¹⁷ Tímto způsobem se připravuje například nejprodávanější homeopatikum Oscillococcinum s *potencí* 200 K.

Similia similibus curantur: Latinsky „podobné se léčí podobným“. První a nejdůležitější princip homeopatie.¹⁸ Tento princip bývá také formulován ve znění „similia similibus curentur“, což znamená „podobné ať se léčí podobným“.

Základní látka: Materiál, z něhož je daný homeopatický přípravek vyrobený a z něhož mají pocházet jeho léčivé účinky. Základní látka bývá uvedena na balení homeopatik. Často je rostlinného původu, avšak mohou jí být rovněž minerály, syntetické sloučeniny, patogeny, lidské nebo zvířecí tkáně, a dokonce nehmotné věci jako například rentgenové paprsky.¹⁹

¹⁷Srov. Ředění. Dostupné z: <https://boiron.cz/cs/21-redeni>.

¹⁸Srov. ERNST, Edzard. *Homeopathy – The Undiluted Facts*. s.116.

¹⁹Srov. tamtéž, s.138.